

www.turkishstudies.net/economy

Turkish Studies - Economics, Finance, Politics

eISSN: 2667-5625

Research Article / Araştırma Makalesi

Neo-Liberal Dönemde İngiliz Siyasal Kültüründeki Değişim Üzerine*

On the Change in British Political Culture in Neo-Liberal Period

Hakan Özdemir** - Cihangir Kanat***

Abstract: In the present study, the purpose was to show the change in British political culture during the neo-liberal period. In this study, which was conducted for this purpose, historical and descriptive research methods were used. The conceptual definition, elements, framework and qualities of political culture were first addressed in the study. Then, information was given about the dimensions of political culture and the types of political cultures with studies detected in the literature. Also, the history and constitutional order of the United Kingdom was briefly addressed, and the change in British political culture was examined in the neo-liberal period. In this context, the place of British political culture in political culture typologies, and the descriptive characteristics of the literature review were also discussed. Finally, the change in British political culture was also addressed through different parameters in neo-liberal period. It was also concluded at the end of the study that the prominent qualities of British political culture changed drastically in neo-liberal period. It was especially found that there was a significant decrease in the basic parameters of political participation, such as membership in political parties and the participation levels in elections. Also, in the United Kingdom, where the tendency of class voting changed, the gap between political parties blurred, and related to this, the connection between the electorate and the party weakened, and political alienation increased. It was also understood that the variability in voter preferences increased the inter-party voting transition. In the country where the dynamics and customary practices, which maintained the class-society structure, it was seen that old problems such as the Northern Ireland problem and the issue of financing elections were faced. Finally, it was also concluded that long-established cultural and urban values differentiated in the country where the “*Traditional Opposition*” of European integration was maintained.

Structured Abstract: The glorious past, constitutional order, and political culture of the United Kingdom are among the subjects that are frequently discussed in the literature. The British political culture, which constituted the subject matter of the present study, was also examined by many researchers, especially by

* Bu makale İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı'nda 2019 yılında yazılan “1929 Dünya Ekonomik Buhranı Sonrası Birleşik Krallık'ta Siyasal ve Toplumsal Dönüşüm” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
Assoc. Prof., Inonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and International Relations

ORCID 0000-0001-8973-1608

hakan.ozdemir@inonu.edu.tr

*** Kara Pilot Yüzbaşı, Kara Havacılık Okul Komutanlığı-Isparta

Captain, Army Aviation School Command-Isparta

ORCID 0000-0002-2387-7302

chngr.knt2011@gmail.com

Cite as/ Atıf: Özdemir, H. & Kanat C. (2020). Neo-liberal dönemde İngiliz siyasal kültüründeki değişim üzerine. *Turkish Studies - Economy*, 15(4), 2337-2359. <https://dx.doi.org/10.47644/TurkishStudies.46589>

Received/Geliş: 25 September/Eylül 2020

Checked by plagiarism software

Accepted/Kabul: 20 December/Aralık 2020

Published/Yayın: 25 December/Aralık 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

CC BY-NC 4.0

Gabriel Almond and Sidney Verba. However, no comprehensive studies were detected in the literature review on the change of British political culture in neo-Liberal period. In this study, which is intended to contribute to the literature in this context, the purpose was to reveal the change in British political culture in neo-Liberal period. The study, which was prepared by making use of historical and descriptive research methods, made extensive use of books, literature review, articles, and statistics on the subject.

Briefly, the political culture, which expresses the psychological tendency of individuals towards political institutions and events as an element of culture, became the center of attention of political scientists in 1950s and 1960s. No doubt, the large part in this belonged to the replacement of traditional and institutionalized approaches by behavioral analysis techniques. Political culture has three dimensions as *Cognitive*, *Emotional* and *Evaluative*. These three dimensions are merged together to reach a classification of three major political culture types, which are *Local Culture*, *Citizen's Culture* and *Participatory Culture*. According to Almond and Verba, who made the first contribution to political science in terms of political culture, these three political culture types are mixed. These researchers suggested four types of mixed political cultures as "*Local-Citizens Political Culture*", "*Citizen-Participatory Political Culture*", "*Local-Participatory Political Culture*", and "*Civic Political Culture*". However, this typology is criticized for not taking the specific content of different subcultures in a society into consideration. For this reason, it must be stated that each study should address a different political culture type in line with its own requirements. As a matter of fact, it is seen that new typology and approaches emerge as a result of the shortcomings of political culture studies.

The United Kingdom is a European state where the parliamentary system was born and shaped, and is considered as the homeland of capitalism and liberalism. The United Kingdom, which is the founder of several regional and international organizations, including EFTA and the Commonwealth of British Nations, has become democratized through a long process of evolution. The United Kingdom has been one of the initiators of the Industrial Revolution, and the winner of both world wars as an invasive and colonial empire. The United Kingdom lost its imperial characteristics in the period after the World War II; however, it managed to take a strong position in a changing and globalized international environment. It also sourced new economic models in this respect. The United Kingdom, which influenced and was influenced by political developments in Europe throughout history, has long stayed at a distance against European-based policies. The United Kingdom tried to transform the Westminster Model and confront its past problems such as the Northern Ireland issue in the neo-liberal period. It also applied plebiscite for independence in Scotland and for the UK to leave the EU. It was also seen in the same period that there was a "*Policy Convergence*" between the two main political parties, the Conservative Party and The Labor Party.

The United Kingdom is the typical and most famous example of the Westminster Model. There is one-party and centralist administration where the executive power is gathered in one-party and narrow majority governments with a bipartisan system and a two-wing parliament in the United Kingdom. The Anglo-Saxon Legal System is applied in the country, which is bound by the tradition of the conventional constitution. The United Kingdom, where this system which is also called as the majoritarian model, has an appearance with many ethnicities. The country, which has been invaded by many nations throughout the history, has a mixed cultural structure in connection with it. British political culture is an example of the "*Citizen-Participatory*" political culture type. In past studies conducted in the literature on British political culture and British society, it is seen that the class-based subcultural groups are common, social trust, civic organization and political participation levels are high, a convenience and mutual tolerance, respect for the law and similar descriptive elements are in the forefront. However, it is also seen that these characteristics, which are prominent in the studies in the literature, almost changed in neo-liberal period.

Significant decreases were seen in the neo-liberal period in the key parameters of political participation, such as membership in political parties and participation in elections in the UK. In this period, the decrease in social trust, and the trust in government and politicians due to the impact of liberalization and globalization, and the increase in the level of participation in social actions through the increasing number of NGOs negatively affected the level of political participation. It was seen in the United Kingdom, which has been a good model of class voting since the past, the voting preferences of the social classes blurred in neo-liberal period, and the class-based voting preferences reduced significantly and became homogenous. It was also seen that although the understandings of program and socio-economic order of Conservative Party and Labor Party were initially different, the difference between the parties became *blurry* over time. It was also observed that there were some revisions in the organizational structures of the abovementioned parties. Of

course, the link between the party and the electorate, which has difficulty in differentiating party-specific policies, was weakened due to the blurring of the difference between political parties. In connection with this, the number of floating votes increased with political alienation. A radical operation was made in the European integration, which was kept at a distance since the past with the Brexit decision taken during this period, in which there were some reforms in the financing of political parties and elections. In this period, in which the long-existing problems such as the Northern Ireland problem were faced, there was no reduction in the adherence to the symbols of the country, which has an important place in traditionalist British society. There were no changes in the role of the elite educational institutions that maintained an elitist and classist structure in the economy, politics and bureaucracy. In this respect, because of the economic crisis, unemployment and poverty, and the construction against zoning rules in some cities, social division, crime and xenophobia increased in the neo-liberal period in the United Kingdom. There were also a number of violent events in connection with these, and the law enforcement officials had to take harsh measures unlike past practices. These developments experienced in the United Kingdom showed that “*Respectful Urban Culture*” changed with classical British obedience and legitimacy.

Keywords: Political Science, United Kingdom, British political culture, Neo-liberalism, welfare state.

Öz: Bu çalışmada neo-liberal dönemde İngiliz siyasal kültüründeki değişimin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla sürdürülen çalışmada tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışmada öncelikle siyasal kültürün kavramsal tanımı, öğeleri, çerçevesi ve nitelikleri ortaya konmuştur. Daha sonra bu sahadaki başlıca alan araştırması ile siyasal kültürün boyutları ve siyasal kültür tipleri hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde Birleşik Krallık’ın tarihi ve anayasal düzenine kısaca değinilerek, neo-liberal dönemde İngiliz siyasal kültüründeki değişim irdelenmiştir. Bu bağlamda İngiliz siyasal kültürünün siyasal kültür tipolojilerindeki yeri ve alan araştırmalarında öne çıkan betimleyici özellikleri ele alınmıştır. Son olarak neo-liberal dönemde İngiliz siyasal kültüründeki değişim, farklı parametreler üzerinden ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda, İngiliz siyasal kültürünün öne çıkan niteliklerinin neo-liberal dönemde büyük ölçüde değişime uğradığı sonucuna varılmıştır. Özellikle siyasi partilere üyelik ve seçimlere katılım düzeyi gibi siyasal katılıma ilişkin temel parametrelerde belirgin bir düşüşün görüldüğü tespit edilmiştir. Ayrıca sınıfsal oy verme eğiliminin değiştiği Birleşik Krallık’ta, siyasi partiler arasındaki farkın bulanıklaştığı, bununla ilişkili olarak seçmenle parti arasındaki bağın zayıfladığı ve siyasal yabancılaşmanın arttığı görülmüştür. Seçmen tercihlerindeki değişkenliğin de partiler arası oy geçişkenliğini artırdığı anlaşılmıştır. Sınıflı toplum yapısını süregelen dinamiklerin ve teamüllerin muhafaza edildiği ülkede, Kuzey İrlanda sorunu ve seçimlerin finansmanı sorunu gibi eski sorunlarla yüzleşmekten kaçınılmadığı görülmüştür. Son olarak Avrupa bütünleşmesine ilişkin ‘geleneksel karşıtlığın’ sürdürüldüğü ülkede, köklü kültürel ve kentsel değerlerin de farklılaştığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyaset Bilimi, Birleşik Krallık, İngiliz siyasal kültürü, Neo-liberalizm, refah devleti.

Giriş

Kapitalizmin ve parlamenter sistemin beşiği olan Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı¹, uzun soluklu bir evrim sürecinde şekillenen demokratik dinamikler üzerine bina edilen, oldukça zengin geleneksel uygulama ve kuramsal tecrübelerle dayanan anayasal bir monarşidir. Westminster Modeli’nin özgün ve en meşhur örneğini teşkil eden, “üzerinde güneş batmayan imparatorluk” ve “refah toplumu” gibi unvanlarla anılan Birleşik Krallık; ihtişamlı tarihi, anayasal düzeni ve siyasal kültürüyle incelemeye değer bir ülkedir. Toplumsal entegrasyonun ve parlamento zemininin erken dönemde teşkil edildiği Birleşik Krallık, ulus devlet döneminde feodal düzenden uzaklaşarak sekülerleşmiş ve parlamenter demokrasiye doğru evrilmiş; Sanayi Devrimi ile sömürge yarışına girmiştir. Parlak Viktorya döneminin ardından Birinci Dünya Savaşı’nın doğurduğu önemli iktisadi ve siyasi sorunları göğüslemek durumunda kalan Birleşik Krallık, İkinci Dünya Savaşı’nda siyasi üstünlüğünü ABD’ye kaptırmıştır. Günümüzde işlettiği çoğunlukçu

¹ Bu çalışmada Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı’nın uzun adı yerine, Birleşik Krallık ifadesi tercih edilmiştir.

modeli dönüştüren, önemli sosyal ve siyasal sonuçlar doğurabilecek konularda radikal tasarruflarda bulunan Birleşik Krallık'ın çok etnili ve çok kültürlü bir yapısı vardır. “Tebaa-katılımcı” siyasal kültür tipine örnek teşkil eden İngiliz siyasal kültürünün temel niteliklerinin neo-liberal dönemde büyük ölçüde değiştiği görülmektedir. Siyasal katılımın düştüğü bu dönemde, sınıfsal oy verme eğilimi değişmiştir. Siyasi partilerin program ve politikaları arasındaki farkın bulanıklaştığı, partiler arası oy geçişkenliğinin arttığı bu dönemde, İngiliz kültürüne ilişkin yerleşik tasvirler de farklılaşmaya başlamıştır.

Bu çalışmada neo-liberal dönemde İngiliz siyasal kültüründeki değişimin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma ve yayın etiğine uygun şekilde hazırlanan çalışmada, tarihsel ve betimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu amaçla sürdürülen çalışmada siyasal kültür ile Birleşik Krallık hakkındaki literatür özetlenerek, neo-liberal dönemde İngiliz siyasal kültüründeki değişim ele alınacaktır. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir: Takip eden bölümde siyasal kültüre, ikinci bölümde Birleşik Krallık'ın tarihi ve anayasal düzenine; üçüncü bölümde ise, İngiliz siyasal kültüründeki değişmeye değinilerek çalışma sonuç ve değerlendirme bölümüyle tamamlanacaktır.

1. Siyasal Kültür Hakkında

Genel manada kültürün bir parçası olarak bireylerin siyasal kurum ve olaylara psikolojik yönelimini ifade eden (Yayla, 2003: 207) siyasal kültüre ilişkin farklı anlamlara dayanan tanımlar yapılmaktadır. Örneğin; siyasal kültür denildiğinde bazen bir ulusun siyasal gelenekleri ya da kamu kurumlarına ruh veren nitelikleri ifade edilmektedir (Sarıbay, 1998: 47). Bunun yanında siyasal hayata damgasını vuran informel normların, o toplumda hâkim olan siyasal ideolojinin dile getirdiği amaçların da siyasal kültür kavramı içinde yer aldığı düşünülmektedir. O kadar ki, bu bağlamda siyasal önyargılardan siyasal üsluba, siyasal ruh halinden neyin yasal olup neyin yasal olmadığına varıncaya dek birçok özellik siyasal kültüre atfedilmektedir (Sarıbay, 2008: 77-78). Bu denli farklı anlamları ihtiva eden siyasal kültür, bir ulus içinde ya da bir devletin yurttaşları arasında baskın siyasi duyguların, inançların ve siyasete dair değerlerin bir araya geldiği bir bütündür (Oktay, 2005: 215). Başka bir ifadeyle bir ulusun inançlar, semboller ve değerlerde ifadesini bulan siyasi partiler, idare ve anayasa gibi belirli nesnelere karşı psikolojik yönelimini anlatmak maksadıyla kullanılan siyasal kültür (Heywood, 2012: 301), ulustan ulusa farklılık göstermektedir. Bir ulusun tarihi, ekonomisi, dini ve ona mahsus adetlerince şekillenen siyasal kültür, bir tür kolektif siyasal hafızadır (Roskin vd., 2015: 147-148). Elbette ki bu hafızayı besleyen sosyolojik, psikolojik ve tarihi kökler vardır. Siyasal kültür de diğer kültür dalları gibi bir anda belirmez, uzun bir maziye dayanır. Bir anda belirmediği gibi bir anda da değişmez. Biyolojik bir vaka olmayan siyasal kültür, toplumsaldır. Genler vasıtasıyla değil, beşeri ilişkilerle, artiküle edilmiş ya da edilmemiş formda kuşaktan kuşağa aktarılır (Yayla, 2015: 345).

Çerçevesi ve nitelikleri kısaca bu şekilde ifade edilebilen siyasal kültür, 1950 ve 1960'lı yıllarda geleneksel ve kurumsallaşmış yaklaşımların yerini yeni davranışsal analiz tekniklerine terk etmesiyle birlikte siyaset bilimcilerin ilgi odağı haline gelmiştir (Heywood, 2012: 301). Kültür kavramını belirleyici bir parametre olarak ele alıp inceleyen, yakın zamanlarda siyaset bilimine bu alanda ilk katkıyı sağlayan çalışma, Gabriel Almond ve Sidney Verba'nın Civic Culture (Yurttaşlık Kültürü) başlıklı çalışmasıdır (Oktay, 2005: 215). Almond ve Verba, 1958-1963 yılları arasında ABD, Birleşik Krallık, İtalya, Batı Almanya ve Meksika olmak üzere beş ülkede yapmış oldukları geniş kapsamlı alan araştırmasıyla siyasal kültürün siyasal rejim ve özellikle de demokrasi üzerindeki tesirine ışık tutan önemli bulgulara erişmişlerdir (Kışlalı, 2000: 124). Bu çalışmanın siyasal kültür çalışmaları arasındaki önemi, kuşkusuz demokratik siyasal kültürün bileşeklerini ortaya koyması ve kültürü daha ziyade psikolojik bir yaklaşımla ele almasından kaynaklanmaktadır. Almond ve Verba'ya göre belirli rollerin var olduğu ve bu roller arasındaki ilişkiden müteşekkil olan siyasal sistem, siyasal yapı ve siyasal kültürün bir bileşkesidir. Bu unsurlardan siyasal kültürü ise, bireylerin siyasal sistemle ilgili inanç, değer yargıları, eylemleri ve tutumları teşkil etmektedir (Canan Sokullu, 2015: 105-106). Bireylerin siyasal nesnelere karşı

tutumlarını oluşturmaya katkıda bulunan etmenler, başka bir ifadeyle siyasal kültürün boyutları ise, üçe ayrılmaktadır. Bunlar: Bilişsel boyut, duygusal boyut ve değerlendirci (yargısal-değerlere dayalı) boyuttur. Bilişsel boyut, siyasal sisteme ilişkin bilgiyi ve tanımayı içermekte olup, bireyin ülkesindeki siyasal yapı hakkında asgari düzeyde de olsa fikir sahibi olmasını ifade eder (Gökçe ve Turan, 2016: 166). Duygusal boyut, bilişsel boyutun ötesinde ve bu aşamaya nazaran daha belirsiz olup, bireyin çevresindeki siyasal yapıyı, olayları ve kişileri duygusal planda algılamasını ifade eder. Nihayet değerlendirci boyut ise, siyasal olgular hakkında belirli değer yargılarını haiz olduğu kabulüne dayanmakta olup, bireyin daha evvel edindiği değerler hiyerarşisine atıfta bulunmak suretiyle yeni siyasal olguları irdelemesini ifade eder (Çam, 1999: 201).

Yukarıda değinilen sınıflama yalnızca siyasal alana özgü olmayıp, kültürün tüm alanları için geçerlidir. Bu üç boyut bir araya getirilerek üç büyük siyasal kültür tipinden müteşekkil olan bir sınıflamaya ulaşılmaktadır. Bu tipler; yöresel kültür, uyrukluk (tebaa) kültürü ve katılımcı kültürdür. Yöresel kültür; köy, klan, soy, bölge gibi yerel siyasal kültürlerin birbirlerine eklenmesiyle teşkil edilen, yani gerçek manada ulusal bir kültürün bulunmadığı bir kültür tipini ifade etmektedir (Duverger, 2002: 89). Bu kültüre mensup olan birey, içine doğduğu ve en yakınındaki çevreyle ve onun değerleriyle özdeşleşmiştir. Onun aidiyeti, kısa mesafeli ve yerel nitelikli, dar bir aidiyettir. Siyasi merkez, ulus devlet çerçevesi, onun farkında olmadığı ya da kayıtsız kaldığı bir gerçektir (Oktay, 2005: 218). Uyrukluk kültüründe ise, birey ulusal politik sistemin farkında ve tesiri altındadır. Kendini bu sistemin içinde hissetmesine rağmen, yönetilenlerce yönlendirilen ve edilgen bir tavır sergileyen birey, siyasal karar alma süreçlerine katılmadığı gibi, hükümetlerin teşkiline de katılmamaktadır (Kurt, 2016: 434). Siyasal kültürün en önemli öğesinin devlet olduğu bu kültür modelinde, siyaset ekabir kesimin ve elitlerin işi olarak kabul edilir (Durdu, 2018: 577). Katılımcı siyasal kültür ise, bireyin siyasete yakın ilgi duyduğu ve siyasete katılımı tesirli ve istenilir bir şey olarak algıladığı bir kültürdür (Heywood, 2011: 265). Almond ve Verba'ya göre bu üç siyasal kültür tipi, karışmış durumdadır. Bunlar toplumda bir arada bulunabileceği gibi, bireyin kendisi de bunları benliğinde taşıyabilir. Böylece farklı karma siyasal kültür tipleri ortaya çıkabilmektedir. Bahsi geçen araştırmacılar; "mahalli-tebaa siyasal kültür", "tebaa-katılımcı siyasal kültür", "mahalli-katılımcı siyasal kültür" ve "civic siyasal kültür" şeklinde dört karma siyasal kültür tipini ileri sürmüşlerdir. Bunlardan mahalli-tebaa siyasal kültür; toplumun büyük bir kesiminin kabile, köy ve feodal otoritelerden çok ihtisaslaşmış bir özeysel hükümet yapısını haiz bir siyasi sisteme olan yönelimin olduğu bir siyasal kültür tipidir. Tebaa-katılımcı siyasal kültür; yöresel siyasal kültürden tebaa siyasal kültüre ve tebaa siyasal kültürden katılımcı siyasal kültüre geçişlerin yaşanabildiği siyasal kültür tipidir (Almond & Verba, 1963: 22-26). Mahalli-katılımcı siyasal kültür, hem mahalli siyasal kültürün hem de katılımcı siyasal kültürün etkili olduğu karma bir siyasal kültür tipidir. Civic siyasal kültür ise, yöresel, tebaa ve katılımcı oryantasyonların bireylerde birlikte görüldüğü, katılımcı yönü baskın gelen bir siyasal kültür tipidir (Çalışkan, 2017: 40).

Nihayet siyasal kültür alanında yapılan çalışmalarda bir başucu kitabı niteliğinde olan Almond ve Verba'nın çalışması, Maksist Materyalist ve Mekanik Yapısal-İşlevselci tezlere nazaran farklı bir perspektif geliştirmesi ve bireysel düzlemlerde politik zihniyetleri çözümleme denemesi olması açısından oldukça önemlidir. Ancak siyasal kültür tahlillerinde bir toplumda yer alan birbirinden çok farklı alt kültürlerin özgül içeriklerinin nazara alınması gerektiği gerçeğini göz ardı etmemek gerekmektedir. Çünkü ulusal siyasal kültürler türdeş olmaktan ziyade, birçok kültürel karışımın mahsulüdür (Sarıbay & Öğün, 1999: 79-80). Örneğin; Roskin vd. (2015: 154), ulusal kültürün içinde elit ve kitle alt kültürlerinin yanında azınlık alt kültürleri şeklinde siyasal kültür tiplerinin varlığından söz etmektedirler. Hatta Yayla (2015: 348) bunlara kadın ve erkek alt kültürü, sınıf alt kültürü, sahil ve kara alt kültürü gibi siyasal kültür kategorilerini de dahil etmektedir. Bu yüzden sağlıklı bir siyasal kültür çalışmasından bahsedebilmek için bu çalışmanın araştırma sahasında yer alan topluluktaki alt kültürler gibi farklı parametreleri de nazara almak gerekir.

Ayrıca bu alanda sürdürülen her çalışmanın kendi gereksinimleri doğrultusunda farklı bir siyasal kültür tipolojisi ortaya koyabileceğini belirtmekte yarar vardır (Kurt, 2016: 437).

2. Birleşik Krallık'ın Tarihi ve Anayasal Düzeni Hakkında

2.1. Birleşik Krallık'ın Tarihi Hakkında

Birleşik Krallık, yaklaşık bin beş yüz yıl boyunca Kelt, Romalı, Angil ve Sakson, Danimarkalı ve nihayet Norman işgaline uğramış bir ada devletidir (Roskin, 2016: 23). İngiliz adalarında tarıma dayalı yerleşik hayat VI. yüzyılda başlamış olup, XI. Yüzyıldan itibaren tarımsal toplum yapısı bütün kurumlarıyla belirmeye başlamıştır. XI. yüzyılda Normanlar Fatih William'ın önderliğinde İngiliz adalarını işgal etmiş, 1066 yılında gerçekleşen Hasting Savaşları ile Sakson Krallığı'na son vermişlerdir. İşgal edilen toprakların bir kısmı William tarafından kendi baron ve şövalyeleri olan soylulara (feodal beylere) pay edilmiştir. Bu yolla tarımsal bir topluma dayalı devlet tipi (Şaylan, 1981: 37-38) ve güçlü bir merkezi iktidar teşkil edilmiştir. Böylece ülkede, oldukça güçlü bir krallık yönetimi başlamıştır. Bu dönemde İngiliz adalarına yerleşen feodal beyler krallarını bir müddet desteklemiştir. Ancak bu destek pek güvenilir ve sağlam nitelikte değildi. Nitekim feodal beylerle kral arasında teşkil edilen güç ve çıkar dengesi, XIII. yüzyılın başında feodal beylerin lehine bozulmuştur. Bu süreçte Papa'ya ve Fransa kralına karşı yenilgiye uğrayan krala başkaldıran feodal beyler ile baronlar, onu iyice köşeye sıkıştırmıştır. Nihayet feodal beylerin ve baronların isteklerine boyun eğen Kral Yurtsuz John, 1215 yılında Magna Carta Libertatum'u kabul etmiştir (Göze, 2013: 469-470). Kral tarafından saygı duyulması istenen feodal ayrıcalıkların belli başlılarını sıralayan bu belge, her ne kadar başlangıçta feodal beylerle baronların kendi çıkarlarını gözeterek krala karşı imzalatılan bir metin olsa da daha sonra asıl maksadını aşan bir etki alanına kavuşmuştur. Belge, kaleme alınış biçimindeki esneklikten dolayı daha sonra halkın lehine işleyen bir mekanizma haline dönüşerek demokratik ilkelerin ilk menbaini teşkil etmiştir. Kralın mutlak iktidarının ilk sınırlandırılma denemesi olan (Çam, 2000: 16) Magna Carta'nın en önemli semeresi, hiç kuşkusuz parlamentoya zemin teşkil etmesidir (Bilgin, 2017: 191). Ülke tarihinde parlamentonun teşkilinden sonraki en kayda değer hadise, 1348-1351 yılları arasında görülen veba salgınıdır. Yaşanan bu salgın sonucunda isyanlar çıkmış, demografik yapı değişmiş, ticaret durma noktasına gelmiştir (Genç, 2011: 123). Bu dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme, yüz on altı yıl (1337-1453) süren Yüzyıl Savaşları'dır. İngilizlerin Fransa'ya karşı yenilgisiyle sonlanan Yüzyıl Savaşları'nın ardından ülkede bir dizi iç karışıklık belirmiş ve ardından Çifte Gül Savaşları yaşanmıştır (Yüzyıl Savaşları, 2020). Bu savaşları İskoçya'daki kraliyet ve aristokrasi arasında görülen çatışmalar, din savaşları ve İskoçya ile İrlanda arasında gerçekleşen Ardıllık Savaşı gibi çok sayıda savaş izlemiştir (Black, 2015: 75). Bahsi geçen savaşlardan Çifte Gül Savaşları (1455-1485) ile Norman egemenliği sona ererek, ülkede hızlı bir kapitalistleşme sürecini getiren Tudor Hanedanlığı dönemi başlamıştır. Bu evrede yâd edilmesi gereken bir diğer gelişme ise, Kral VIII. Henry döneminde ülkenin Katolik Kilisesi'nin egemenliğinden kurtulması ve kendisine bağlı Anglikan Kilisesi'ni kurmasıdır. Bu yolla kilisenin toprakları da önce kralın daha sonra da satış yoluyla henüz palazlanan bir sınıfın, yani burjuvanın eline geçmiştir. Aynı zamanda kent loncalarının tüm tutucu çabalarına rağmen sanayi ve ticaret de hızla gelişmekteydi. Kaydedilen bu gelişme, İngiliz burjuvazisinin de palazlanmasına yol açmaktaydı. Bu süreçte gelişen burjuvazi ve onun kalesi parlamento da Tudor Hanedanı'nı desteklemiştir. Ancak Tudor Hanedanı'nın son üyesi Kraliçe I. Elizabeth'in ölümüyle tahta geçen Stuart Hanedanı, bu desteği bulamamış ve bunun sonucunda İngiliz Devrimi kaçınılmaz olmuştur (Ateş, 2001: 67; Tanilli, 2010: 97).

Elizabeth'in ardından tahta geçen İskoçya Kralı I. James'in İngiliz geleneğine ters düşerek Avrupa'daki mutlak monarşiyi ülkeye taşımaya çalışması ve nakit ihtiyacından dolayı vergileri artırmak istemesi, ülkede ciddi bir rahatsızlık uyandırmıştı. I. James'in varisi olan I. Charles zamanında da nakit ihtiyacının süregelmesi ve Charles'ın babasına öykünerek mutlak monarkları taklit etmesi, önce iç savaşa akabinde meşhur 'Şanlı Devrim'e yol açmıştır. Kralçılara karşı üstün

gelen Parlamentocularca I. Charles'ın idam edilmesiyle güç, ordunun başındaki Oliver Cromwell'in eline geçmiştir (Yayla, 2014: 101). Zamanla askeri bir diktatörlük kuran Cromwell'in ölümünden (1658) sonra ülkede demokratik gelişme bakımından önemli bir mesafe kat edilmiştir. Cromwell'in ardından yeniden iktidara gelen Stuart krallarının ülkeyi tekrar mutlak bir şekilde idare etmek istemeleri, kral ile parlamento arasında bir mücadeleyi beraberinde getirmiştir. 1688 yılına kadar süren bu mücadelenin ardından tahta Orange Hanedanı'ndan William'ın getirilmesiyle parlamentoya gayet geniş hak ve yetkiler tanıyan Haklar Beyannamesi kabul edilmiştir. İngiliz demokrasisinin önemli belgelerinden biri olan Haklar Beyannamesi'nin yürürlük kazanmasından sonra (18. yüzyılda) ülkede büyük sosyal ve ekonomik gelişmeler kaydedilmiştir. Bunların başında Sanayi Devrimi gelir. Sanayi Devrimiyle artan üretim de dış pazar arayışına ve İngiliz sömürgeciliğine yol açmıştır. Bu alandaki en büyük adım da kuşkusuz Yedi Yıl Savaşları'nın ardından imzalanan Paris Antlaşması'dır. Antlaşmayla İngilizler Kanada'nın tamamını, Amerika'da Mississippi Nehri'nin doğu kesimini ve Hindistan'ı ele geçirmiş; 1702-1713 yılları arasında süren İspanya veraset savaşlarında İspanya'ya karşı galip gelerek Cebelitarık'ı almıştı. Ancak bu dönemde katıldığı savaşlardan dolayı İngiliz maliyesi oldukça sarsılmış ve 18. yüzyıldaki zaferler yüzyılın sonunda büyük bir mağlubiyeti getirmişti. 1783 yılında imzalanan Versay Antlaşması ile ABD'nin bağımsızlığını kabul ederek Kuzey Amerika'daki sömürgelerini de kaybetmişti (Armaoğlu, 1997: 6-8). Elbette ki bu kayıplar kralın otoritesini de sarsmıştır. Kral Torilerin genç lideri William Pitt'i başbakan olarak atamak durumunda kalmıştır. Başbakanlık müessesinin günümüz anlamında şekillenmeye başladığı (kabinenin parlamentoya karşı sorumlu olduğu ve kabine üyelerinin başbakan tarafından seçildiği) bu gelişmeyi, Kraliçe Victoria dönemindeki (1837-1901) hükümdar ile başbakan arasındaki siyasal ilişkinin dönüşümünde ve parlamento iradesinin genişlemesinde daha mühim adımlar izlemiştir (Bayraktar Durgun, 2015: 24). Birleşik Krallık'ın ekonomik, siyasal ve kültürel bakımdan ikinci kez doruk noktasına ulaştığı bu dönemin ardından gelen 1900'lü yıllar, küresel rekabete uyum ve Birinci Dünya Savaşı gibi devasa sorunları beraberinde getirmiştir. Birleşik Krallık, liberal politikalar ışığında sosyal politika alanında çıkarılan birtakım yasal düzenlemelerle küresel rekabete devam edebilmiştir. Ancak Birleşik Krallık'ın galip olarak ayrıldığı Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hem ülkede hem dünyada siyasal ve ekonomik anlamda önemli değişiklikler yaşanmıştır (Black, 2015: 175-176).

Savaşın ardından iç bölünme sorunlarıyla da karşılaşan ülkede İrlanda iki ayrı parçaya ayrılmış, Kuzey İrlanda Birleşik Krallık'a dahil olmuştur. Birleşik Krallık süreç içinde Galler'le bütünleşebilirken, İskoçya'nın anlaşmalarla bazı hususlarda özerkliğini koruyabildiği görülmüştür. Ayrıca 11 Aralık 1931 tarihinde yayınlanan "The Statute of Westminster" adlı tüzükle İngiliz sömürge imparatorluğunun resmen dağıtılması ve yerine İngiliz Uluslar Topluluğu'nun kurulması yoluna gidilmiştir (Arslan, 2015: 39).

Savaş sonrasında 1919-1921 yılları arasındaki dönemde her ne kadar savaşan ülkelerin savaş esnasında yitirdiği ya da tedarik edemediği dayanıklı tüketim mallarıyla sermaye stoklarını karşılamaya dönük bir sorun yaşandıysa da talebin karşılanmasıyla 1921 yılı sonrasında fiyatlarda genel bir düşüş belirmiştir. Bu şekilde başlayan savaş sonrası ilk buhran, fazla sürmüyerek 1922-1925 yılları arasında yerini genel bir canlanmaya bırakmış; 1926-1929 yılları arasında bazı ülkeler dışında dünya ekonomisi için genellikle hızlı bir gelişme görülmüştür. Bu dönemde merkez ülkelerin liderliğini Birleşik Krallık'tan devralan ABD'ye (Tekeli & İlkin, 2009: 3-4) adeta sel gibi para akışı gerçekleşmişti. Bunun en büyük nedenlerinden biri, kuşkusuz savaşın sonunda ekonomisi perişan hale gelen Birleşik Krallık'ın ve diğer bazı Avrupa ülkelerinin yurtdışındaki ve özellikle ABD'deki yatırımlarını ABD'nin satın alması ve buralara kredi vermesidir. Söz konusu varlıkların hisse senetlerinin kâr ve genel manada sermaye olarak geri dönüşü, ABD'yi nakit açısından zenginleştirmiştir. On yıllık dönemde para akışı hızlanan ABD'de 1920'lerin sonlarına doğru hisse senedi piyasasında ciddi bir patlama gerçekleşmişti (Parker, 2009: 4). Ancak 1929 sonbaharına gelindiğinde ABD ekonomisindeki bu yükseliş, yerini ciddi bir bunalıma terk etmiştir. Bu döneme kadar ticari aktivitede sınırlı düzeyde seyreden resesyona devam ederek, daha da kötüleşmiştir.

Bunda özellikle adaletsiz gelir dağılımı, ekonomi bilgisinin zayıflığı, kötü dış ticaret bilançosu, kötü şirket ve banka yapısı gibi faktörler etkili olmuştur (Galbraith, 2009: 184-189). Sıralanan bu faktörlerden dolayı kapitalizmin tarihinde yaşadığı en büyük bunalım, New York Borsası'nda meydana gelen çöküşün patlattığı krizle baş göstermiştir. Savaş bittiğinde dünya ekonomisinde görece etkinlik kazanan ABD'de cereyan eden bu kriz, Avrupa'yı ve hammadde-tarım ürünü ihracatçısı geri kalmış ülkeleri etkisi altına almıştır (Kazgan, 2005: 43). Krizin etkisini en çok ABD ve Birleşik Krallık gibi ona borçlu olan ülkeler hissetmiştir. Aldığı borçlardan dolayı yeniden kurulan altın standardı Poundun değerlendirilmesine ve ihracatının azalmasına yol açan Birleşik Krallık'ta, yaşanan buhrandan dolayı ihracat ve sanayi iyice yara almış (Bayhan, 2020), uzun süreli işsizlik sorunu belirmiştir. Buhranın en kötü döneminde (1932-1933) İngiliz işgücünün %22-23'ü işsiz kalmıştır. Bu dönemde, kitlesel işsizliği sonlandırmak için ileri sürülen Keynesçi tez dillendirilmeye başlanmıştır. Tam istihdam durumunda işçilerin elde ettikleri gelirlerin yaratması gereken talebin kriz geçiren ülke ekonomilerinde en büyük uyarıcı etkiyi yaratacağını savunan Keynesçi tez, ancak İkinci Dünya Savaşı bitmeden benimsenmiştir (Hobsbawn, 2008: 122-126). Birleşik Krallık'ta 1942 yılında William Beveridge tarafından hazırlanan ve hazırlanmasına Maynard Keynes'in de katkıda bulunduğu meşhur Beveridge Raporu ile de refah devleti uygulamalarına adım atılmıştır. Detaylı bir sağlık sigortasının teşkili, aile yardımı uygulaması ve tam istihdamın devlet tarafından sağlanması şeklinde üç temel dayanağı bulunan bu raporla (Gümüş, 2018: 50) Birleşik Krallık'ta seçici bir sosyal güvenlik yaklaşımı terk edilerek geneli kapsayan bir yaklaşıma geçilmiştir. Çalışmayı ücretli emekle eşitleyen ve tam istihdamın mümkün olması inancına dayanan, ulusal dayanışmayı güçlendirmek ve bireylerin hayatında belirebilecek riskleri yönetmek gayesinde olan İngiliz refah devleti, savaşın ardından gelen otuz yıl içinde devasa ölçüde büyümüştür. Ancak refah devletinin gerekliliği ve amaçları konusundaki uzlaş 1970'li yıllarda ortadan kalkmaya başlamış ve 1980'li yıllarda Margaret Thatcher'in başbakanlığı döneminde yerini neo-liberal döneme bırakmıştır (Giddens, 2013: 413-416). Thatcher ve onun halefi John Major'un başkanlığındaki hükümetler döneminde öncelikle sıkı bir anti enflasyonist politikanın izlenmesiyle başlayan neo-liberal süreç, vergilerin azaltılması, işgücü piyasasının esnekleştirilmesi ve finans piyasalarının serbestleştirilmesi ve nihai aşamada sosyal yardım sisteminin daha fazla şartlı hale getirilmesi şeklindeki bir dizi aşamayla devam etmiştir. Elbette bu süreç boyunca özelleştirmeler de istikrarlı bir şekilde sürdürülmüştür (İnsel, 2005: 178-179).

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yukarıda bahsi geçen siyasal ve ekonomik sorunlarla yüzleşmek durumunda kalan Birleşik Krallık, artık Avrupa devletleriyle ittifak ilişkisine girmeme kararı almıştır. Kuşkusuz bu kararında karmaşık ittifak sistemini, 1914 yılında Avrupa barışının bozulmasının temel nedeni olarak görmesinin etkisi büyüktür. Birleşik Krallık bu karardan dolayı da Fransa ile herhangi bir bağ kurmama yoluna gitmiştir. Bu durumda Fransa, Adolf Hitler'e karşı yalnız kalmış ve 1935-1938 yılları arasında diğer Avrupa devletlerinden yeteri düzeyde destek bulamadığı için de Hitler'e karşı çok sayıda ödün vermiştir. Bu dönemde Avrupa'nın en güçlü devletleri olarak gördüğü Fransa ile Almanya arasında dengeleyici bir rol üstlenen Birleşik Krallık, "yatıştırma politikası"nın öncülüğünü yapmaya çalışmıştır. Ancak Hitler'in 1939 yılının mart ayında Çekoslovakya'nın geri kalan bölgelerini (Çekoslovakya'nın Almanca konuşulan Südetler bölgesini daha evvel elde etmişti) işgaliyle bu politika akim kalmıştı (Sander, 2016: 50). Daha sonra 1 Ekim 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle Fransa ve Birleşik Krallık, Almanya'ya karşı savaş açarak bu işgale karşılık vermiştir. Savaşta Fransa'nın sırtını yere getiren Hitler, Birleşik Krallık'a yönelmişti. 13 Ağustos 1940 tarihinden itibaren Alman uçaklarının Birleşik Krallık'ı bombardıman ettiği "İngiltere Muharebesi" 31 Ekim'de Almanların mağlubiyetiyle sona ermişti (Armaoğlu, 2005: 368-369). Bu dönemde Fransızların mağlubiyetiyle Almanya'ya karşı yalnız kalan Birleşik Krallık'ı ABD'nin desteklediğini vurgulamakta yarar vardır. Kira-ödünç (Prêt-bail) diye tabir edilen bir yasa, İngilizlere Amerikan malzemelerinin kullanımını sağlamaya yetmişti. Nitekim uzun süren savaşın ardından Almanya'nın teslim olmasıyla (Postdam Konferansı'nda) Almanya'nın silahsızlandırılması ve askeri işgal altında

bölünerek Nazilerden arındırılmasına karar verilmişti. Daha sonra galip devletler arasındaki uyumlu görüntünün bozulmaya başladığı bir dönemde ABD tarafından Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarıyla Sovyetler Birliği'nin Asya'da savaşın dışında tutulması ve Japonya'nın teslim olmasıyla İkinci Dünya Savaşı sona ermişti (Langlois vd., 2003: 269-271).

Elbette ki İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra Avrupa ve dünyadaki güç dengesi ABD'nin lehine olacak şekilde değişmişti. ABD'nin dünyanın süper gücü olarak belirlediği bu savaşın ardından gücünü yitiren Birleşik Krallık, dünya siyasetinde etkinliğini artırmak için kendisine yakın bir güç olan ABD'ye dayanma yoluna gitmiştir. Başka bir ifadeyle savaş sonrasında gücünü gönüllü ve kasti olarak ABD'ye devreden (Tüysüzoğlu, 2011: 8-9) Birleşik Krallık, 1969 yılında Kuzey İrlanda ve 1982 yılında Falkland Adaları'nı alarak toprak genişletme sürecini nihayete erdirmiş, bu tarihten sonra giderek Avrupa'nın bir parçası haline gelmiş ve dünya siyaset sahnesinden peyderpey çekilmiştir. Dış politikasını ABD ve AB ekseninde sürdürme yoluna giden (Parlak ve Caner, 2009: 108) Birleşik Krallık, 1997 yılında önemli bir anayasal değişim sürecine girmiştir. 11 Eylül'de İskoçya'da, 18 Eylül'de Galler'de yapılan halk oylamalarının neticesinde bahsi geçen iki bölge için ayrı parlamentoların kurulması kararlaştırılmıştır. 2013 yılına gelindiğinde ülkenin geleceğini önemli düzeyde etkileyebilecek düzenlemeler yapılmıştır. Merkezi hükümetin İskoçya Hükümeti ile anlaşarak yaptığı düzenlemelere istinaden 18 Eylül 2014 tarihinde İskoçya'da bağımsızlık için halk oylamasına gidilmiştir. %55 oranında hayır oyunun çıktığı halk oylamasında İskoç ve İngiliz halkı ayrılıktan yana bir tavır göstermemiştir. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan bir başka önemli halk oylamasında ise, Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği (AB)'nden ayrılması oylanmıştır. Nitekim oylamaya katılanların %52'sinin oyuyla AB'den çıkma (Brexit) kararı alınmıştır (Eroğul, 2016: 3-4). Bahsi geçen karar, defaatle ertelenerek 31 Ocak 2020 tarihinde yürürlük kazanmıştır.

2.2. Birleşik Krallık'ın Anayasal Düzeni Hakkında

Birleşik Krallık'ın anayasal düzenini incelerken, öncelikle İngiliz tipi siyasal rejimin niteliklerinden bahsetmek gerekmektedir. Parlamenter yönetim sistemlerinin anası olarak kabul edilen İngiliz tipi siyasal rejim, oldukça zengin geleneksel uygulamalara ve kuramsal tecrübelere dayanmaktadır (Arslan, 2015: 38). Bilindiği üzere parlamenter sistemin kökeni, Westminster modeli olarak adlandırılan ve Birleşik Krallık'ta doğup gelişme göstererek zamanla birçok topluluğa ihraç edilen kurum ve gelenekler bütününden müteşekkil bir modele uzanmaktadır (Alkan, 2013: 77). Adını Başkent Londra'da bulunan Westminster Sarayı'ndan alan (Kama, 2016: 161) Westminster Modeli, ünlü siyaset bilimci Arend Lijphart (2006: 21)'a göre şu ön öğeden müteşekkindir:

“Yürütme erkinin tek partili ve dar çoğunluk hükümetlerinde toplanması, hükümetin üstünlüğü, iki partili sistem, dar bölge çoğunluk seçim sistemi, çıkar grubu çoğulculuğu, tekçi ve merkezîyetçi yönetim, iki kanatlı parlamento, yazılı olmayan anayasa, yargısal yorumun bulunmaması, yürütme tarafından denetlenebilen bir merkez bankası”.

Lijphart'ın literatürde genel kabul gören bu saptamalarından yola çıkılacak olursa, Birleşik Krallık'ta yürütme erkinin büyük çoğunlukla tek partili hükümetlerde toplandığı görülmektedir. Seçimlerden galip çıkarak çoğunluğu elde eden parti, hükümeti teşkil etmekte ve muhalefetten kimseye yürütmede yer vermemektedir. Koalisyonlara çok nadir rastlanan bu modelin doğurduğu en bariz sonuç, başbakanın yasama ve yürütmeyi sevk eden başat bir güç olarak ön plana çıkmasıdır (Alkan, 2013: 79). Parlamentonun hükümet karşısında bir güç olmaktan çıktığı ve hükümete, daha doğrusu çoğunluk partisi başkanına tabi olduğu bu sistemde başbakan kendi partisi üzerinde de sağlam bir otorite kurmaktadır. Ancak bununla birlikte çoğunluk partisinin muhalefetin haklarına saygı duyduğu, parlamentonun eleştirilerin yapıldığı, talep ve dileklerin serbestçe dillendirildiği bir platform olma özelliğini muhafaza ettiği görülmektedir (Göze, 2013: 509). Seçimlerde realist ve deneyime önem atfeden davranışlarıyla hükümetin istikrarlı ve etkin olmasını arzulayan ve ideolojik tartışmalara meylectmeyen seçmen davranışları, ‘tek turlu, dar bölge ve

çoğunluk seçim usulü' ile çift parti sisteminin yerleşmesini, yani iktidarın İşçi Partisi ile Muhafazakâr Parti arasında karşılıklı sırayla el değiştirmesini sağlamaktadır (Çam, 2000: 60). Çıkar grubu çoğulculuğunun bulunduğu ülkede, çıkar grupları siyasi partilerle tesis ettikleri ilişkinin yanında bürokrasiyle kurdukları sıkı temasla seslerini duyurabilmektedirler. Bürokrasiyle ekonomik çıkar gruplarının yoğun bir etkileşim içerisinde olduğu Birleşik Krallık'ta, kamu hizmetiyle özel sanayi arasındaki geçişkenlik bu modeli iyice güçlendirmektedir (Roskin, 2016: 82). Kamu hizmeti ve çıkar grupları arasındaki ilişkinin mahiyeti bu şekilde ifade edilebilen Birleşik Krallık, üniter ve merkeziyetçi bir sistemi haizdir. Ancak daha yakından incelendiğinde, Birleşik Krallık'ın aşağı yukarı bir federal sistem görünümünde olduğu görülmektedir. Oldukça geniş yetkilerle donatılan dört bölgenin bulunduğu (Yayla, 2014: 106) ülkede, İskoçya ve Galler'in ayrı parlamentolar kurması kararlaştırılmış (1997), bunlardan İskoçya'nın kendi yasa ve eğitim sistemi bulunmaktadır. Galler ve Kuzey İrlanda'ya da İskoçya kadar olmasa da birçok imtiyaz tanındığı görülmektedir (Durgun, 2000: 119-120). Kısaca üniter ve merkezi bir idare sistemi esasına dayanan, mahalli idarelere ve 1997 yılından beri yerel parlamentolara yetki devrinin söz konusu olduğu Birleşik Krallık'ta Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'ndan müteşekkil iki kanatlı bir yasama organı bulunmaktadır. Bunlardan alt meclis işlevini yerine getiren Avam Kamarası, yasa yapma ve kabineyi siyasi yönden denetleme başta olmak üzere geniş yasama yetkilerini elinde tutan birinci meclis rolünü üstlenmektedir. Yasama organının ikinci kanadını teşkil eden Lordlar Kamarası ise, kaynağı seçim olmayan, mesleki başarı ve topluma sağladıkları katkılar dolayısıyla lord unvanına sahip kişilerden, din adamlarından ve diğer seçkin kişilerden müteşekkil, sınırlı yasama yetkileriyle donatılmış bir organdır (Bayraktar Durgun, 2015: 29-38). Parlamentonun iki kanattan müteşekkil oluşunun, tek meclisli rejimde belirebilecek aşırılıkları önleyebileceği, bu nedenle de iki meclisliliğin İngiliz sisteminin en önemli bileşenlerinden biri olduğu yönünde literatürde genel bir kabul vardır. Bütünüyle birbirine denk karşı güçlerin teşkil ettiği bir sistem olarak nitelenen İngiliz tipi siyasal rejimde (Duverger, 1994: 63-64), yazılı bir anayasa bulunmamaktadır. Dünyada göreneksel anayasa düzenine bağlı birkaç ülkeden biri olan Birleşik Krallık'ta yazılı bir anayasa bulunmamakla birlikte anayasanın yasalar, içtihatlar ve anayasal görenekler şeklinde sıralanabilen üç kaynağı vardır (Eroğul, 2016: 4-5). Elbette anayasanın bu eklektik niteliği, parlamentonun gerek gördüğü herhangi bir yasayı herhangi bir siyasi krize mahal vermeden değiştirmesine olanak sağlamaktadır. Çünkü bu sistemde atıfta bulunulacak tek bir anayasa metninin olmamasından dolayı, hiçbir düzenleme anayasal olmadığı gerekçesiyle reddolunamaz (Roskin, 2016: 37). Birleşik Krallık'ta yazılı bir anayasanın bulunmamasının bir diğer sonucu da yargısal yorumun bulunmamasıdır (Lijphart, 2006: 29). Son olarak İngiliz tipi siyasal rejime özgü bir durum olarak hükümetin tüm mali sistemi denetlemesini kolaylaştırmak maksadıyla hükümet karşısında zayıf bir özerkliği haiz merkez bankasının varlığından bahsedilebilir (Alkan, 2013: 99).

3. İngiliz Siyasal Kültüründeki Değişim Hakkında

Modernleşmeyle gelenekselleşme arasındaki etkileşimin bir semeresi olarak beliren İngiliz siyasal kültürü, “tebaa-katılımcı” siyasal kültür tipine örnek teşkil etmektedir. Tebaa kültürünün mahalli yapıları örselemek ya da ortadan kaldırmaktan ziyade onları devlet içerisinde etkin kılacak bir forma büründürerek geliştiği Birleşik Krallık'ta, katılımcı kültüre geçiş evresinde bireylerin mahalli özelliklerini muhafaza ettiği görülmektedir. Bu da ülkede demokratik altyapının oluşturulmasına katkı sağlamaktadır (Almond & Verba, 1963: 5, 24). Uzun soluklu bir evrim süreciyle demokratikleşen ülke, çok etnili ve çok kültürlü bir görünüm sergilemektedir. Geçmişte çok sayıda milletin istila ve işgaline uğrayan ülkede, bununla ilintili olarak karma bir kültür yapısı mevcuttur. Ülkede Anglo-Sakson kültürün hâkim kültür olarak varlık göstermesine rağmen İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda şeklinde sıralanabilen dört bölgenin kendine has kültürel özelliklerini barındıran çok kültürlü bir yapının varlığı yadsınamaz (Yayla, 2014: 97).

Bu yapı içinde, tarihsel süreçte şekillenen ve birey davranışlarını etkileyen sınıf temelli alt kültür grupları mevcudiyet göstermiştir. Bu bağlamda, ülkede ‘hiyerarşik’ ve ‘eşitlikçi’ alt

kültür gruplarının yaygın olduğu bilinmektedir. Nitekim ülkenin kuruluşundan bugüne tacı, teamülleri, gelenek ve görenekleri yaşatma ve savunma amacını taşıyan bireylerin teşkil ettiği muhafazakâr Tory'ler ile eşitlikçi ve çoğunlukçu fikirler ışığında gelenekçi yapıyla savaş halinde olan Whig'ler günümüz İngiliz toplum yapısını yansıtmaktadır. Bu düzenin günümüz iki partili ülke siyasetinde hala geçerli olduğu (Wilson, 2000: 265-266) Birleşik Krallık üzerine yapılan alan araştırmalarında, İngilizlerde bireyler arası güvenin, siyasi kurumlardaki benliğin ve siyasi liyakat duygularının yüksek olduğu bulgularına erişilmiştir (Inglehart, 1998: 1204). Siyasal kültür alanındaki araştırmalarıyla adlarından sıkça söz ettiren Almond ve Verba da *The Civic Culture* adlı ünlü eserlerinde İngilizlerin usturuflu, karşılıklı toleransı haiz ve yasalara saygılı bir toplum olduklarını not etmektedirler. Ayrıca Birleşik Krallık'ın sosyal güven, sivil örgütlenme ve siyasal katılım düzeyinin yüksek olduğunu belirtmektedirler. Birleşik Krallık'ta siyasal katılımın hem siyasal sisteme duygusal yönelim hem de sistemin spesifik pragmatik beklentileriyle ilişkili olduğunu da ifade etmektedirler. Ancak bahsi geçen etnosentrik çalışmanın aksine, neo-liberal dönemden itibaren siyasi partilere üyelik ve seçimlere katılım düzeyi gibi siyasal katılımın önemli parametrelerinde bariz bir düşüşün olduğu görülmektedir. Bunda refah devleti sonrasında tekrar liberalleşme ve küreselleşmenin etkili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal güven ve bilhassa hükümet ile politikacılara duyulan güvende önemli bir azalış söz konusudur. Elbette doğrudan STK'lar ve birtakım örgütler vasıtasıyla eyleme katılımın artmasının da geleneksel siyasal katılım biçimlerindeki (parti üyeliği, oylama, kampanyalara katılım ve bunları finanse etmek gibi) azalmada payı büyüktür (Almond & Verba, 1963: 186-204; Leach vd., 2011: 66). Çünkü refah devleti döneminin sonlarına doğru sivil haklar, kadın hakları, göçmen hakları, çevrenin korunması gibi hususlarda beliren yeni toplumsal hareketler kapsamında faaliyet gösteren STK'ların sayısında ciddi bir artış gözlenirken, siyasi parti üyeliklerinde düşüş yaşanmıştır (Bayraktar Durgun, 2015: 57).

Tablo 1 ve 2'ye bakıldığında neo-liberal dönemde bireysel parti üyeliği ve seçim bölgesi başına düşen parti üyesi sayısında düşüşlerin olduğu; ancak Tony Blair'in başkanlığını yaptığı (Yeni) İşçi Partisi'nin bunun istisnasını teşkil ettiği görülmektedir. Bu durum, Margaret Thatcher döneminin ardından demoralize olmuş Muhafazakâr Parti'nin karşısında dinamik ve genç bir lider profili çizen Blair'in partinin örgüt yapısında gerçekleştirdiği değişikliklere, parti kaynaklarını işe alma ve üyelikler konusuna kanalize etmesine ve bunları da coşkulu kampanyalarla halka duyurmasına bağlanabilir. Ancak yaratılan istihdamın büyüyen, organik ve toplumsal bir örgüte dönüşeceği fikrinin 1997 yılından itibaren tesirini yitirmesiyle İşçi Partisi'nde üye sayısının düşme eğilimine girdiği gözlenmiştir (Seyd & Whiteley, 2004: 356-357). Birleşik Krallık'ta seçimlere katılım düzeyi bakımından da ciddi bir düşüş söz konusudur. Şöyle ki, 1950 yılında %80 dolaylarında olan genel seçimlere katılım oranı, 1992 yılında %77.7, 1997 yılında %71.5, 2001 yılında %59, kısmi bir artışla 2005 yılında %61, 2010 yılında %65, 2015 yılında %66 dolaylarındadır. Seçimlere katılım oranı diğer seçimlerde de düşük seviyede kalmaktadır. Örneğin; 2008 yılındaki Londra Belediye Başkanlığı seçimlerine %45, 2009 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerine %34 oranında katılım gerçekleşmiştir (Leach vd., 2011: 59).

Tablo 1: Bireysel Parti Üyeliği (1983–2003)

Yıl	Siyasi Partiler		
	İşçi Partisi	Muhafazakâr Parti	Liberal Demokrat Parti
1983	295.344	1.200.000	145.258*
1987	288.829	1.000.000	137.500*
1992	279.530	500.000	100.000
1997	405.328	400.000	100.000
2001	-	350.000	90.000

* Sosyal Demokrat Parti üyeliği dâhil.

Kaynak: (Seyd & Whiteley, 2004: 357).

Tablo 2: Seçim Bölgesi Başına Ortalama Parti Üyesi Sayısı (1992-2001)

Siyasi Partiler	Yıl		
	1992	1997	2001
Muhafazakâr	1542	732	646
İşçi	444	592	475
Liberal Demokrat	166	162	130

Kaynak: (Fisher vd., 2006: 507).

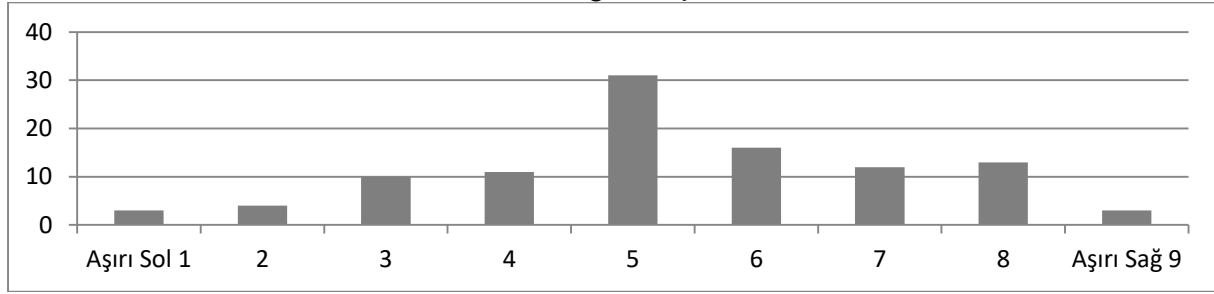
İngiliz siyasal kültüründeki değişimi ortaya koyarken dikkat edilmesi gereken parametrelerden biri de sınıfsal oy verme eğilimidir. Birleşik Krallık, geçmişten beri sınıfsal oy vermenin iyi bir örneği olmuştur. Şöyle ki, işçi sınıfının çoğunluğu İşçi Partisi’ni, buna mukabil orta sınıfın çoğu da Muhafazakâr Parti’yi desteklemiştir. Ancak sınıfsal oy verme, zamanla değişime uğramıştır (Roskin, 2016: 58-59). Özellikle neo-liberal dönemde sosyal sınıfların oy tercihleri arasındaki farklılığın bulanıklaştığı söylenebilir. Tablo 3’e bakıldığında bu durum daha iyi anlaşılmaktadır. Tabloda yer alan sosyal sınıfların seçimlerdeki oy dağılımları incelendiğinde, Birleşik Krallık’ta sınıf temelli oy tercihlerinde önemli düzeyde bir azalma ve homojenize olma durumunun söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durum diğer modern demokrasilerdeki gelişmelerle paralellik göstermektedir. Bilindiği üzere tüm modern demokrasiler uçlara doğru azalmanın eşlik ettiği, ideolojik merkezde toplanma eğilimi içerisindedir. Bu eğilimden dolayı sınıf temelli oy tercihleri daha homojen hale gelmektedir. Nitekim İngiliz seçmenin sağ-sol yelpazedeki dağılımını gösteren Tablo 4 incelendiğinde, İngiliz seçmenin oy tercihini merkez-piklikli bir şekilde kullandığı görülmektedir (Roskin, 2016: 65). Bu tercihte özellikle Tony Blair’in liderliğindeki İşçi Partisi’nin siyasal yelpazede merkeze kaymasının payı büyüktür (Evans vd., 2012: 125). Sosyal demokrasiyi refah devletinin çöküşünün ardından girdiği buhrandan çıkaran, merkeze kayan siyaset ve uygulamaların tipik örneğini teşkil eden İşçi Partisi, uzun süre iktidardaki varlığını koruyabilmiştir. Bu başarının ardında Birleşik Krallık’ın gizemli tarihinin ve siyasal kültürünün yattığı su götürmez bir gerçektir (Ayhan Türkbay, 2014: 153-154).

İngiliz siyasal kültürünün yarattığı önemli semerelerden biri, temsili bir demokrasiyi ifade eden Westminster Modeli’dir. Bu modele ev sahipliği yapan Birleşik Krallık için ileri bir demokrasiden bahsediliyorsa, temsili demokrasiyi doğrudan demokrasiye dönüştürmenin vasıtalarından biri olan halk oylamalarının İngiliz siyasal kültüründeki yerine değinilmesinde yarar vardır. Birleşik Krallık’ta İkinci Dünya Savaşı’ndan 1973 yılına kadar ulusal düzeyde halk oylamasına gidilmemiş olup (Lijphart, 1996: 175), 1980 yılına kadar bir ulusal, üç bölgesel halk oylaması yapılmıştır. Ancak Blair Hükümeti döneminde halk oylamalarının pasif karakterinde belirgin bir değişiklik yapılmaya, özellikle mahalli düzeyde siyasi katılımı artırmak amacıyla kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Kobori, 2009: 1). Nitekim Birleşik Krallık’ın tarihinin anlatıldığı bölümde belirtildiği gibi 1997 yılında İskoçya ve Galler için yetki devirleri ve Kuzey İrlanda sorununun çözümüne ilişkin imzalanan Belfast Anlaşması’na ilişkin yapılan halk oylamaları, mahalli düzeydeki sorunların çözümü noktasında halkoylamalarının ne denli etkin kullanılmaya başlandığını göstermektedir. Ancak 1980 yılından sonra ‘ulusal düzeyde’ halk oylamasına yalnız seçim sistemi ve AB’den ayrılma kararı (Brexit) için iki kez gidildiği görülmektedir. Dolayısıyla İngiliz siyasetinde “anti-hegemonik” ve “kontROLSÜZ” nitelik arz eden halk oylamaları Blair döneminde sorunların çözümü noktasında başarılı olsa da genel itibarıyla ülkede halk oylaması kültürünün yaygın olmadığı söylenebilir (Qvortrup, 2000: 822).

Tablo 3: Sosyal Sınıfların Oy Dağılımı

Genel Seçimler	Siyasi Partiler	Sosyal Sınıflar		
		Orta Sınıf (%)	Mavi Yakalılar (%)	Düşük Gelire Sahip Sınıf (%)
1974	Muhafazakâr	56	26	22
	İşçi	19	49	57
	Liberal Demokrat	21	20	16
1979	Diğerleri	4	5	5
	Muhafazakâr	59	41	34
	İşçi	24	41	49
1983	Liberal Demokrat	15	15	13
	Diğerleri	2	3	4
	Muhafazakâr	55	40	33
1987	İşçi	16	32	41
	Liberal Demokrat	28	26	24
	Diğerleri	1	2	2
1992	Muhafazakâr	54	40	30
	İşçi	18	36	48
	Liberal Demokrat	26	22	20
1997	Diğerleri	2	2	2
	Muhafazakâr	54	39	31
	İşçi	22	40	49
2001	Liberal Demokrat	21	17	16
	Diğerleri	3	4	4
	Muhafazakâr	39	27	21
2005	İşçi	34	50	59
	Liberal Demokrat	20	16	13
	Diğerleri	7	7	7
2010	Muhafazakâr	38	29	24
	İşçi	34	49	55
	Liberal Demokrat	22	15	13
2015	Diğerleri	6	7	8
	Muhafazakâr	37	33	25
	İşçi	30	40	48
2017	Liberal Demokrat	26	19	18
	Diğerleri	7	8	9
	Muhafazakâr	39	37	31
2019	İşçi	27	29	40
	Liberal Demokrat	26	22	17
	Diğerleri	8	10	12
2019	Muhafazakâr	43	32	28
	İşçi	28	32	42
	Liberal Demokrat	10	6	5
2019	Diğerleri	19	30	25
	Muhafazakâr	44	47	41
	İşçi	40	40	44
2019	Liberal Demokrat	9	6	5
	Diğerleri	7	7	10
	Muhafazakâr	33	31	34
2019	İşçi	43	49	47
	Liberal Demokrat	14	9	8
	Diğerleri	10	11	11

Kaynak: (Ipsos, 2005, 2010a, 2010b, 2015; Curtis, 2017; McDonnell & Curtis, 2019).

Tablo 4: İngiliz Seçmenin Hali

Kaynak: (Roskin, 2016: 65).

Bu noktada siyasi partilerin, İngiliz halkının siyasete katılımını ve ülkede demokratikleşmeyi artırmak gayesiyle birtakım vasıtalarla siyasal pazarlama yaptıkları görülmektedir. Ancak buna rağmen ülkede siyasal katılımın düşüş eğiliminde olmasından dolayı artık çok az kişi partiye yoğun ilişki içerisine girmektedir. Ayrıca siyasi partiler arasındaki farkın gittikçe bulanıklaşmasından dolayı seçmenin partiye özgü politikaları seçmekte zorlanması da seçmenle parti arasındaki bağın zayıflamasına ve siyasal yabancılaşmaya yol açmaktadır. Bu da seçmen tercihlerinin değişkenlik göstermesi, başka bir ifadeyle yüzer-gezer oyların artması sonucunu doğurmaktadır. Siyasi partilerin yüzer-gezer oyların anlamlı bir çoğunluğa dönüşmesinden dolayı bu seçmen grubunun tercihlerini kendilerine çevirmek için gösterdiği çaba da, parti üyeleri ve destekçileriyle ilişkilerinin bozulmasına (Lilleker, 2005: 570-571; Yılmaz, 2008: 2) ve dolayısıyla seçimlerde oy geçişlerinin iyice artmasına yol açmaktadır. Şöyle ki birer kitle partisi olan Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi'nin 1951 genel seçimlerinde oyların yaklaşık %97'sini almasına rağmen, bu oran 1983 genel seçimlerinde %72, 2010 genel seçimlerinde %65'e kadar gerilemiştir. Bu seçimlerde kaybedilen oylar, başta Liberal Demokrat Parti'ye ve diğer ulusalcı partilere gitmiştir (Leach vd., 2011: 88). Ancak her şeye rağmen iki büyük parti oyların çoğunluğunu almaya ve ülkedeki çift partili sistem varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Elbette ki bunda seçimlerde realist ve tecrübeye önem veren davranışlarıyla hükümetin istikrarlı ve etkin olmasını isteyen, ideolojik tartışmalara prim vermeyen İngiliz seçmenin payı büyüktür. Seçmenler açısından en iyi hükümet etme yolunun ılımlı davranmaktan geçtiğinin bilincinde olan siyasi partiler de -özellikle Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi- siyasal yaşamda aşırı hareketlerden imtina ederek, rejimin devamını ve ulusal ahengi tehlikeye sokmadan, hür bir atmosfer içinde yarışmaktadırlar (Çam, 2000: 60). Bu yarışta yer alan Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi'nin programları, sosyo-ekonomik düzen anlayışları başlangıçta birbirinden oldukça farklıydı. Muhafazakâr Parti, topluma ve ekonomiye daha az müdahale edilmesi ve vergilerin düşürülmesini savunmaktaydı. İşçi Partisi ise, sanayinin millileştirilmesi, refah devleti düzenlemelerinin artırılması ve vergilerin yükseltilmesini savunmaktaydı. Ancak gerek refah devleti, gerekse neo-liberal dönemde bu partilerin siyasetlerinde önemli değişikliklere gidilmiştir (Bayraktar Durgun, 2015: 53; Göze, 2013: 499; Roskin, 2016: 52). Refah devleti politikalarının baskın olduğu dönemlerde Muhafazakâr Parti, kamu sektörünü ve müdahaleciliği önceleyen bir siyaseti; neo-liberalizmin yükselişe geçtiği bir dönemde Blair liderliğindeki İşçi Partisi, liberalizmle uyumlu bir yeni sol siyaseti izlemekte herhangi bir sakınca görmemiştir (Alkan, 2013: 88). Başka bir ifadeyle Muhafazakâr Parti'nin İşçi Partisi politikalarıyla bir dönemi idare ettiği, İşçi Partisi'nin de karşılaştığı sorunlara çözüm bulmada güçlük çekmesinden dolayı nispeten liberal politikalara rıza gösterdiği söylenebilir. Dolayısıyla bahsi geçen partiler arasında bir "politika yakınsaması"nın gerçekleştiği görülmektedir (Powell & Hewitt, 1998: 2).

Dönemin şartları içerisinde temel politikalarında değişikliğe gitmekten imtina etmeyen her iki parti, örgütsel bakımdan da bazı revizyonlara gitmiştir. Bunlar içinde ilk akla geleni, parti liderlerinin göreve gelme şeklidir. Siyasi parti liderlerinin aynı zamanda başbakan adayı olduğu ülkede, liderlerin seçiminin ülke ve parti açısından önemli olduğu bilinmektedir. Bu yüzden

partilerde lider seçim esaslarında değişikliğe gidilmektedir (Leach vd., 2011: 99). Kendisini daha demokratik olarak nitelendiren İşçi Partisi'nin lideri, her yıl partinin parlamento grubunca yeniden seçilmektedir. Bir müddet Muhafazakâr Parti de bu uygulamayı denemiş; ancak 2005 yılında başkanlarının parti kongresince değil, yalnız kendi parlamenterlerince seçilmesi şeklindeki eski geleneklerine dönmüştür (Roskin, 2016: 74). Ancak bu geri dönüş, 2001 yılında geçilen yeni lider belirleme usulünden vazgeçildiği anlamına gelmemektedir. Çünkü Muhafazakâr Parti liderinin ölüm ve istifa halleri dışında bir kez seçildikten sonra tekrar seçilmek zorunda olmadığı, yasama döneminde herhangi bir sebeple liderlik koltuğu boş kaldığında başbakan olarak seçilen kişinin otomatik olarak liderlik niteliği kazandığı şeklindeki sağlam oligarşik gelenekler (Karamustafaoglu, 1961: 243; Çam, 2000: 70) 2001 yılında terk edilmiştir. 2001 yılında benimsenen yöntemle liderliğin boşalması veya parti grubunun 1/4'ünün ya da kırk beş milletvekilinin görevdeki liderin değiştirilmesini istemesiyle seçim sürecinin başlatılması kararlaştırılmıştır. Görevde bir önderin olması durumunda güven oylamasına gidilmesi, yapılan güven oylamasında milletvekili oylarının salt çoğunluğunu alamayan liderin çekilmesi ve bu aşamada artık aday olmaması kuralı benimsenmiştir. Yeni liderlik için parti grubunda yapılan ilk elemenin ardından tespit edilen iki adaydan milletvekillerce en çok oy alanın liderliğe gelmesi usulü kabul edilmiştir. Liderlik seçimiyle ilgili İşçi Partisi'nde de kısmi değişikliklere gidildiği görülmektedir. Bahsi geçen değişiklikler, özellikle sendikaların partide özel bir ağırlık kazanmasını sağlayan kuralların parti yönetiminde yarattığı rahatsızlıktan kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı sendika üyeliği nedeniyle parti üyeliğine geçiş, üyelik aidatı şartına bağlanmıştır. Böylece sendika üyelerinin doğrudan üye olabilmeleri için onlara özel ve ucuz bir üyelik aidatı uygulamasına geçilmiştir. 2014 yılında yapılan değişikliğin ardından Avam Kamarası'ndaki ve Avrupa Parlamentosu'ndaki² İşçi Partili üyelerin 1/5'inin oyuyla tespit edilen adayların (I) en az altı aydan beri parti üyesi olan, (II) üç sterlinlik bir harç karşılığında kayıtlı taraftar statüsünü elde eden, (III) partiyi destekleyen bir örgüte (genellikle sendikaya) en az altı aydan beri üye olup üye taraftar olarak kaydolun üç ayrı seçmen grubunca seçilmesi yoluna gidilmiştir (Eroğul, 2016: 70-73).

İngiliz siyasal kültüründe siyasi partiler kadar, seçimler de önemli bir yere sahiptir. Yukarıda değinildiği gibi tek turlu, dar bölge çoğunluk seçim usulünün uygulandığı Birleşik Krallık'ta seçimlerde yarışan partilere devlet yardımı yapılmadığı gibi, seçim harcamalarının sınırlandırılması yoluna da gidilmiştir. Hatta siyasi partilerin seçim harcamalarının kısıtlanması uygulamasını ilk hayata geçiren ülke, Birleşik Krallık'tır. Ülkede 1883 yılında çıkarılan Yolsuzluk ve İlgililer Kanunu ile seçimlerde yarışan adaylarca yapılacak seçim harcamalarına seçim çevresi düzeyinde bir üst sınır getirilmiştir (Uzun, 2011: 256). Adayların şahsi varlıklarıyla seçilmelerinin ve aristokrasi yaratmalarının engellenmeye çalışıldığı bu yasa, o günün şartlarına hizmet etmiştir. Ancak 20. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde siyasi partilerin gittikçe büyümesi, aristokrasinin güçsüzleşmesi ve İşçi Partisi kanalıyla emekçi kesimin siyasete katılmasıyla seçim harcamaları bireysel ve yerel olmaktan çıkıp ulusal düzeyde siyasi partiler arasında bir yarışa dönüşmüştü. Bu süreçte en az bir asırlık tartışma konusu olan seçim harcamalarının finansmanı sorunu, siyasi partilere büyük özel bağışları kapsayan skandallardan dolayı iyice büyüyerek köklü bir reform ihtiyacını doğurmuştur. Buna istinaden 2000 yılında Siyasi Partiler, Referandum ve Seçim Kanunu çıkarılmıştır (Ringhand, 2002: 253-256). Bahsi geçen yasayla partilere yapılan büyük miktardaki bağışların takibi ve ilanı, seçim harcamalarının düzenlenmesi, siyasi partilerin kayıt işlemleri gibi konularda görevlendirilen, parlamentoya karşı sorumlu bir kurum teşkil edilmiştir. Yasayla ayrıca siyasi partilere de seçim harcamaları konusunda ulusal çapta uygulanacak üst sınırlar getirilmiştir (Uzun, 2014: 31-38).

² Brexit kararının fiili anlamda yürürlük kazandığı 31 Ocak 2020 tarihi itibarıyla Birleşik Krallık'taki siyasi partilerin Avrupa Parlamentosu'nda üyeliğinin kalmadığı akıld tutulmalı.

Siyasi partilerin finansmanı ve devlet yardımları bakımından neredeyse tüm Avrupa ülkelerinden farklılık gösteren Birleşik Krallık, tarih boyunca Avrupa'daki siyasal gelişmelerin etkisi altında kalmış ve yine Avrupa'da beliren siyasal gelişmeleri etkilemiştir. Ancak İngiliz siyasal kültüründe Avrupa merkezli politikaların uygulanmasına pek sıcak bakılmamıştır (Yurttaşer, 2017: 235; Tüysüzoğlu, 2011: 17). Geçmişte Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'na katılmayarak Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)'nin kurulmasına öncülük eden Birleşik Krallık, EFTA'nın kuruluşundan beklenen ekonomik kazanımları yeterince sağlayamaması üzerine 1973 yılında Avrupa Topluluğu (AT)'na dahil olmuştur (Karluk, 2014: 85). Ancak Birleşik Krallık, Topluluğun kuruluşundan beri Avrupa bütünleşmesine karşı çıkarak, üye devletlerin bütünleşme hedefleri içinden sanki bir menüden seçmişçesine menfaatlerine en uygun alternatifleri tercih etmelerini ve bütünleşmenin bu boyutlarına katılmalarını öngörmüştür. Literatürde “Seçmeli Avrupa Yaklaşımı” olarak yer alan bu yaklaşımı benimseyen Birleşik Krallık, Topluluğun asgari ortak politikalar üzerinde yükselen ve farklılıklardan beslenen bir bütünleşme sahasına dönüşmesini arzulamıştır (Karluk, 2003: 43). Çünkü Topluluğun ortak politikalarının tamamının benimsenmesinin, tarih boyunca dış politika önceliklerini bizzat kendisi belirleyen, geçmişte iktisadi ve siyasi olarak dünyaya yön veren “üzerinde güneş batmayan imparatorluk” için, inisiyatifin Brüksel'e geçmesi anlamına geleceği düşünülmüştür (Tüysüzoğlu, 2011: 17). Bu yüzden de Topluluğun ortak para birimi, ortak sosyal politikası ile Schengen bölgesinin dışında kalmayı tercih eden Birleşik Krallık'ta, AB üyeliğinden ayrılma veya imtiyazlı üyelik konusu sık sık dile getirilmiştir. Bu bağlamda Topluluğun gittikçe artan külfetinden kurtulmak istenmesi de bu alternatiflere yönelimi artırmıştır (ASEM, 2016). Nitekim Euro krizi, artan göçmen sorunundan dolayı güvenlik ve ekonomi boyutunda duyulan kaygılar, ortak tarım ve balıkçılık politikaları gibi hususlarda Topluluk düzenlemelerinin ulusal çıkarlarda yarattığı tahribat ve maliyet gibi hususlar gerekçe gösterilerek sürdürülen ayrılma kampanyası, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan halk oylamasıyla İngilizlerin %52'sinin Birlikten ayrılma kararını beraberinde getirmiştir (Canan Sokullu, 2017: 31-32). Ancak Birlik ve Birleşik Krallık'ın siyasi geçmişi ve pragmatik siyasal kültürü göz önünde tutulduğunda, 31 Ocak 2020 tarihinde fiilen gerçekleşen Brexit sürecinde Birlik ile Birleşik Krallık ilişkilerinde sert bir kopuşun olmayacağı öngörülmektedir. İlerleyen süreçte tarafların karşılıklı menfaatlere dayalı özel bir ilişki modeli tesis etmesi beklenmektedir. Bu modelde serbest ticaret anlaşmaları, güvenlik ve dış politika alanında işbirliği gibi alternatiflere de yer verilmesi muhtemeldir (Yurttaşer, 2017: 235).

Avrupa bütünleşmesine ilişkin yönelimleri kısaca bu şekilde izah edilebilen Birleşik Krallık, neo-liberal dönemde geçmiştten beri süregelen birtakım sorunlarıyla yüzleşmekten geri kalmamıştır. Bunların başında tarihi kökenleri II. Henry dönemine kadar uzanan Kuzey İrlanda sorunu gelmektedir. Bu sorun 1960'lı yıllarda dozu gittikçe artan nümayişleri ve akabinde üç binin üzerinde can kaybına ve 30 binden fazla yaralanmaya yol açan tedhiş olaylarını getirmiştir (Ergil, 2008: 249-250). Başlangıçta bu soruna yönelik güvenlik merkezli bir siyaset izleyen Birleşik Krallık, daha sonra ekonomik ve siyasi girişimlere de yönelme kararı almıştır. 1985 yılında imzalanan Birleşik Krallık-İrlanda Anlaşması ile sorunun çözümüne dönük başlatılan işbirliği sürecinde elbette ki terör örgütü IRA ile mücadelede geri adım atılmamıştır. Aksine IRA'nın fiziki hareket kabiliyeti iyice tırpanlanarak (Sandıklı & Kaya, 2012: 20-21), siyasi pazarlık gücü azaltılmıştır. Bu meyanda ülkede ilk kez IRA'nın siyasi kanadı olan Sinn Fein ile siyasi diyalog kurulmasıyla terörle mücadelede yeni bir sürece geçilmiştir. AB ve ABD gibi aktörlerin konuya müdahil olmasıyla uluslararası bir boyuta evrilen bu süreçte, siyasi ittifak ekonomik teşvikler eşliğinde sürdürülmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda imzalanan Belfast Anlaşması ile ilan edilen genel affın ardından (Arakon, 2009: 45-46) sürece dahil olan aktörlerce silah bırakmaya yanaşmayan IRA'ya yapılan çağrı ve uygulanan baskının sonunda başlayan silahsızlanma süreciyle bu sorun çözülerek siyasette normale dönüşler başlamıştır. Başta Sinn Fein ve Kuzey İrlanda'da Katoliklerin temsilcisi diğer siyasi partiler, meşru bir platformda aktif siyaset yapma kabiliyetine erişmiştir (Sandıklı & Kaya, 2012: 22). Ancak yine de Kuzey İrlanda Bölgesi'nde dinsel temelli

kimlik problemlerinin sona erdiği söylenemez. Çünkü İrlandalı Katoliklerin sadece %9'u İngiliz kimliğini kabul ederken, %68'lik kesimi kendisini İrlandalı olarak görmektedir. İrlandalı Katoliklerin aksine bağımsızlık isteminde herhangi bir silahlı mücadele ya da terör eylemine başvurmadan anayasal yolları kullanan İskoçlarda kimlik, daha ılımlı bir tarzda tartışılmakta ve çoğunlukla ikili bir kimlik kabul edilmektedir. İskoçların özerk bir yapıya kavuşmalarıyla ekonomik bakımdan geri kalmışlıktan kurtulacağı savına dayanan "kısmi özerklik" akımı, 2014 yılında yapılan bağımsızlık referandumunda ayrılığı getirememiştir. Elbette bu sonuçta Birleşik Krallık'tan ayrılmaları durumunda cazip gördükleri AB üyeliğinden olma korkusu da etkili olmuştur. İskoçya'da olduğu gibi ikili bir kimliği benimseyen Galler'de yapılan bağımsızlık referandumuna katılanların ise, sadece %11'inin bağımsızlıktan yana oy kullandığı görülmüştür (Leach vd., 2011: 242; Cavlak & Celep, 2019: 19-21). Kısacası neo-liberal dönemde İngiliz kimliğinin yerini ikili bir kimlik söylemine terk ettiği, yerel parlamentolara yetki devrinden kaçınılmayan; ancak çoğunlukla halkın ulusal bütünlükten yana tercihini kullandığı Birleşik Krallık, gelenek ve göreneklere bağlı bir siyasal kültürü haizdir. Kuşkusuz gelenekçi İngiliz toplumunda sembollerin de önemli bir yeri vardır. Çok etnili ve kültürlü bir yapısı bulunan Birleşik Krallık için semboller, ülke sembolleri (Birleşik Krallık) ve ulusal semboller (İngiliz, Galli, İrlandalı, İskoç) şeklinde ayrılmaktadır. Monarşi, ulusal marşlar ve bayrak gibi sembollere ülke sathında büyük önem atfedilirken, spor karşılaşmaları, dil ve coğrafyayla alakalı sembollerde ülke genelinde bir ayrışmanın olduğu görülmektedir. Ancak ülke sembollerine duyulan bağlılık, gerek refah devleti döneminde, gerekse sonrasında değişmemiştir (Bechhofer & McCoren, 2012: 554-557).

Birleşik Krallık'ın siyasal kültürünü daha iyi betimleyebilmek için ülkenin sağlık ve eğitim sistemine de yüzeysel olarak değinilmesinde yarar vardır. Refah devleti döneminde sağlık sisteminde finansman ve arzın devletin kontrolüne geçtiği Birleşik Krallık'ta, sağlık hizmetleri günümüze değin devlet tarafından Ulusal Sağlık Sistemi aracılığıyla ve büyük ölçüde ücretsiz olarak sunulmaktadır (Tontuş, 2015). Ancak eğitim sistemi için aynı eşitlikçi ve cömert yapıdan bahsedilemez. İlk ve ortaöğretimin zorunlu ve ücretsiz, yükseköğrenimin seçicilik ve ücretli olduğu ülkede, seçkin ailelere mensup bireylerin devam ettiği kaliteli ortaöğretim kurumları ve üniversiteler bulunmaktadır. Gerek refah devleti dönemi, gerekse sonrasında ülkede önemli makamlarda bulunan siyasetçi ve bürokratların büyük bir bölümünün bu okullardan mezun olduğu bilinmektedir. Bu okulların iyi bir eğitimin yanında bir kader ortaklığı, yardımlaşma duygu ve düşüncesi yarattığı da söylenmektedir (Yayla, 2014: 103). Üniversite öğrenimi öncesinde gidilen özel ve pahalı okullar olan Eton, Harrow, Rugby, St. Paul gibi ünlü kolejler, asırlardır zengin ailelerin çocuklarını birer yönetici seçkine dönüştürmek amacıyla şekillenmiştir. Bu okulların misyonunu, ülkede statü ve güce erişmenin gerçek yolu olan seçkin Oxford ve Cambridge üniversiteleri bir üst noktaya taşımaktadırlar. Nitekim Muhafazakâr Partili parlamenterlerin yarısına, İşçi Partili parlamenterlerin de dörtte birine yakını bu iki seçkin üniversiteden birinden mezundur. Elbette refah devleti dönemiyle özel okul mezunları dışında orta dereceli okulların doğrudan kabulü ve başarılı gençlere burs olanağı sağlanması yoluyla işçi sınıfına ve alt orta sınıflara üniversite öğreniminin kapıları aralanmıştır (Roskin, 2016: 56-57). Ancak yine de Oxford ve Cambridge üniversitelerinin öğrenci alımında daha seçici davrandıkları ve öğrencilerinin yarısına yakınının özel okullardan geldikleri bilinmektedir. Bu arada şu anekdotun aktarılmasında da yarar vardır: Birleşik Krallık'ta sosyal-sınıfsal kökeni bir bireyin üniversite öğrenimine devam etme olasılığını hala etkilemektedir. Elbette yükseköğretime katılım oranı sürekli artmaktadır; ancak bu artış her sınıfta aynı düzeyde değildir. Örneğin: İşçi sınıfından gelen öğrencilerin yükseköğretime katılım oranı 1991-1992 eğitim-öğretim yılında %11 iken, 2001-2002 eğitim-öğretim yılında %19'a çıkmıştır. Ancak işçi sınıfından olmayan ailelerden gelen öğrencilerde yükseköğretime katılım oranı aynı dönemler için %35'ten %50'ye yükselmiştir (Giddens, 2013: 746).

Birleşik Krallık'ta siyasi ve sosyal yapı için önemli bir öge olan eğitimin ardından ülkedeki yeni kentleşme eğilimlerine ve sonuçlarına değinilerek bu bölümünün tamamlanmasında yarar vardır. Sanayi Devrimi'nden sonra artan göç ve kentleşme hareketlerine şahitlik eden Birleşik Krallık'ta, iki dünya savaşı arasında özellikle Londra gibi büyük kentlerin çevresinde banliyöler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ülkedeki yerleşik nüfus 1970'li yıllarda ve 1980'li yılların başında kent merkezine yakın bölgelerden banliyölere ve koğuş kentlere göç etmiştir. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizden dolayı imalat sanayinde yaşanan gerileme, kuzeyin sanayileşmiş kentlerinin iç bölgelerinde nüfusun azalmasına yol açmıştır. Bu esnada birçok küçük kent ve kasabanın da kısa sürede büyüdüğü gözlenmiştir. Banliyölerin, küçük kent ve kasabaların hızlı ve düzensiz şekilde büyümesi kent merkezlerinin bozulmasına yol açmıştır. Kuşkusuz yaşanan ekonomik kriz sebebiyle 1970'li yılların sonlarından itibaren merkezi hükümetin mahalli idarelere harcamalarını kısımları ve sunduğu hizmetleri sınırlamaları hususunda yaptıkları baskı sonucu kentlerdeki temel hizmetlerin aksaması da bunda etkili olmuştur. Elbette bu süreçte yaşanan ekonomik kriz, işsizliği ve yoksulluğu da tetiklemiştir. Bu da kentlerde sosyal bölünmeleri, suç ve zenofobi artışını, çarpık kentleşme olgusunu, refah dağılımı hususunda ciddi sorunları doğurmuştur. Bu sorunlardan dolayı toplumda yaşanan gerilimler, zaman zaman ayaklanmalara, yağma olaylarına ve türlü şiddet olaylarına yol açmıştır. 1981, 1985, 1995 yıllarında Güney Londra'da gerçekleşen Brixton olayları ve 2001 yılında Bradford'da gerçekleşen Olham, Burnley ve Lidget Green olayları bunlara örnek gösterilebilir (Giddens, 2013: 958-964; Bianchini, 2004: 1). Sıralanan bu örneklerin yanında 1984 yılında gerçekleşen Brighton Otel bombalaması ve 2005 yılındaki Londra saldırıları, siyaset bilimcilerce şiddete başvurmama özellikleriyle tasvir edilen Birleşik Krallık'ın aksi yönde bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. Toplumda artan şiddet olayları, geçmişte silah taşımama ve devriye bölgelerindeki halkla iyi ilişkiler içinde olma özellikleriyle bilinen İngiliz polisini de orantısız güç kullanmaya ve yeni polisiye tedbirler almaya sevk etmiştir. Nitekim az sayıda İngiliz polisi silah ve ayaklanma teçhizatı taşımaya başlamıştır. Bu da Birleşik Krallık'ta meşruluk ve otorite erozyonunun bir simgesi olarak gösterilmektedir. Kısacası yaşanan bu gelişmeler, hem İngiliz itaatkârlığı ve meşruluğunun hem de Birleşik Krallık için kullanılan 'saygılı kent kültürü' tasvirinin değişime uğradığını göstermektedir (Roskin, 2016: 63-67).

Sonuç ve Değerlendirme

Kapitalizmin ve parlamenter sistemin ana vatanı sayılan Birleşik Krallık, iktisadi ve siyasi açıdan asırlarca dünyaya yön veren, oldukça zengin geleneksel uygulama ve kuramsal tecrübelerle dayanan bir anayasal monarşidir. Yaklaşık bin beş yüz yıl boyunca çok sayıda milletin istila ve işgaline uğrayan, birçok ırktan müteşekkil, erken dönemde merkezi iktidarın teşkil edildiği; ancak güçlü bir merkezîyetçilikten sürekli kaçınılan bir ülke olmuştur. Parlamenter demokrasiye ilişkin dinamiklerin uzun soluklu bir evrim süreciyle yerleşe geldiği Birleşik Krallık, birçok hanedanlığa ve savaşa ev sahipliği yapmıştır. Her hanedanlığın farklı bir yönetsel tecrübe ve birikim kazandırdığı ülkede Tudor Hanedanlığı döneminde hızlı bir kapitalistleşme süreci başladığı gibi Katolik Kilisesi'nin egemenliğine son verilmiş; Stuart Hanedanlığı döneminde İngiliz Devrimi gerçekleşmiş ve akabinde parlamentoya geniş yetkiler verilmesini sağlayan bir dizi gelişme yaşanmıştır. Bu süreçte Sanayi Devrimi'ni yaşayan, hummalı bir sömürgecilik ve dış pazar arayışı yarışına katılan ülke, iki büyük dünya savaşının başlıca taraflarından birini teşkil etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından iç bölünme sorunları ve ekonomik buhranla yüzleşmek durumunda kalan Birleşik Krallık, "Beveridge Modeli" refah devleti uygulamalarını hayata geçirmiştir. İkinci Dünya Savaşı'yla küresel gücü parçalanmış Birleşik Krallık, dünya siyasetindeki etkinliğini artırmak için ABD'ye dayanma yoluna gitmiştir. Dış politikasını uzun süre ABD ve AB ekseninde sürdüren ülkede neo-liberal dönemde, Westminster Modeli dönüştürülmeye, Kuzey İrlanda sorunu gibi geçmişten beri süre gelen sorunlarla yüzleşilmeye çalışılmış; İskoçya'da bağımsızlık için ve Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması hususunda halk oylamasına gidilmiştir. Nitekim İskoçya halkının %55 oranında hayır oyuyla ayrılıktan yana tercihte bulunmadığı, İngilizlerin %52 oranında

evet oyuyla AB'den ayrılma kararı aldığı bu halkoylamalarına ev sahipliği yapan Birleşik Krallık, gerek anayasal düzeni gerekse siyasal kültürü bakımından incelemeye değer bir ülkedir.

Westminster Model'in tipik ve en iyi bilinen örneği olan Birleşik Krallık'ta, yürütmenin tek partili ve dar çoğunluk hükümetlerinde toplandığı, tekçi ve merkezîyetçi bir yönetim; iki partili sistem ve çift kanatlı bir parlamento bulunmaktadır. Göreneksel anayasa geleneğine bağlı olan ülkede, anglo-sakson hukuk sistemi uygulanmaktadır. Çoğunlukçu model olarak da adlandırılan bu sistemin işletildiği Birleşik Krallık, çok etnili bir görünüm arz etmektedir. Tarihte birçok milletin istila ve işgaline maruz kalan ülkenin, bununla bağlantılı olarak karma bir kültür yapısı bulunmaktadır. "Tebaa-katılımcı" siyasal kültür tipine örnek teşkil eden İngiliz siyasal kültürü ve İngiliz toplumu üzerine geçmişte yapılan alan araştırmalarında; sınıf temelli alt kültür gruplarının yaygınlık göstermesi, sosyal güven, sivil örgütlenme ve siyasal katılım düzeyinin yüksekliği, usturup ve karşılıklı tolerans, yasalara saygı gibi betimleyici unsurların öne çıktığı görülmektedir. Ancak söz konusu alan araştırmalarındaki betimlemelerde öne çıkan bu niteliklerin, neo-liberal dönemde değişmeye yüz tuttuğu görülmektedir.

Birleşik Krallık'ta neo-liberal dönemde siyasi partilere üyelik ve seçimlere katılım gibi siyasal katılımının temel parametrelerinde bariz bir düşüş görülmüştür. Bu dönemde yeniden liberalleşme ve küreselleşmenin etkisiyle sosyal güvenin, hükümet ile politikacılara duyulan itimadın azalması; sayıları gittikçe artan STK'lar vasıtasıyla sosyal eylemlere katılım düzeyinin artması, siyasal katılım düzeyini olumsuz yönde etkilemiştir. Geçmişten beri sınıfsal oy vermenin iyi bir örneğini teşkil eden Birleşik Krallık'ta, neo-liberal dönemde sosyal sınıfların oy tercihlerinin bulanıklaştığı, sınıf temelli oy tercihlerinin belirgin bir şekilde azaldığı ve homojenize olduğu görülmüştür. Ülkede iktidara oynayan Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi'nin program ve sosyo-ekonomik düzen anlayışlarının başlangıçta birbirinden farklı olmasına rağmen, zamanla partiler arasındaki farkın bulanıklaştığı, örgütsel bakımdan bazı revizyonlara gidildiği gözlenmiştir. Elbette siyasi partiler arasındaki farkın bulanıklaşmasından dolayı partiye özgü politikaları ayırt etmekte güçlük çeken seçmenle parti arasındaki bağ zayıflamış, beraberinde siyasi yabancılaşma ile yüzergezer oylar artmıştır. Siyasi partilerin ve seçimlerin finansmanı konusunda birtakım reformlara gidilen bu dönemde alınan Brexit kararı ile geçmişten beri mesafeli durulan Avrupa bütünleşmesine ilişkin radikal bir tasarrufta bulunulmuştur. Kuzey İrlanda sorunu gibi öteden beri süregelen sorunlarla yüzleşilen bu dönemde, gelenekçi İngiliz toplumunda önemli yere sahip olan ülke sembollerine bağlılıkta herhangi bir azalma olmamıştır. Ekonomide, siyaset ve bürokraside seçkin ve sınıfçı bir yapıyı süregelen seçkin eğitim kurumlarının rolünde de herhangi bir değişiklik gözlenmemiştir. Birleşik Krallık'ta neo-liberal dönemde beliren yeni kentleşme eğilimleri, ekonomik kriz, işsizlik ve yoksulluktan kaynaklı olarak bazı kentlerde imar kurullarına aykırı yapılaşma, sosyal bölünme, suç ve yabancı düşmanlığı artmış, türlü şiddet olayları yaşanmış ve kolluk görevlileri geçmişteki uygulamaların aksine sert tedbirler almak durumunda kalmıştır. Ülkede yaşanan bu gelişmeler, klasik İngiliz itaatkârlığı ve meşruluğu ile 'saygılı kent kültürü'nün değiştiğini göstermiştir.

Kaynakça

- Alkan, H. (2013). *Karşılaştırmalı siyaset başkanlık ve parlamenter sistemler ışığında yayı başkanlık modelleri*. Açılım Kitap.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). *The civic culture; political attitudes and democracy in five nations*. Princeton University Press.
- Arakon, M. (2009). Türkiye ile Avrupa Birliği'nde ulusal kimlik ve azınlık sorunları: Batı Avrupa deneyimi ile Türkiye'deki Kürt sorununun karşılaştırılmalı analizi. S. A. Düzgüt & A. Kaya

- (Der.). *Fransa ve Türkiye’de toplum diyalogu önyargıları alma* (s. 35-56). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1997). *19. yüzyıl siyasi tarihi (1789-1914)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Armaoğlu, F. (2005). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. Alkım Yayınevi.
- Arslan, R. (2015). *Demokratik yönetim sistemleri*. Dora Basım Yayın.
- ASEM (Ankara Siyasal ve Ekonomik Araştırmalar Merkezi). (2016). *Brexit: İngiltere Avrupa Birliği’nden ayrılıyor*. 06.07.2020. <http://asem.org.tr/tr/publication/details/7116/Brexit-%C4%B0ngiltere-Avrupa-Birli%C4%9Fi%E2%80%99nden-Ayr%C4%B1%C4%B1yor>.
- Ateş, T. (2001). *Siyasal tarih*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ayhan Türkbay, R. (2014). İngiliz İşçi Partisi’nin ideolojik dönüşümü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(1), 135-156.
- Bayhan, A. (2020). 1929 dünya ekonomik bunalımı: Büyük buhran’ın nedenleri ve sonuçları. 01.08.2020. <https://borsanasiloyunanir.co/1929-ekonomik-krizi/>.
- Bayraktar Durgun, G. (2015). Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı. B. Aykaç & Ş. Durgun (Der.). *Çağdaş siyasi sistemler* (s. 15-66). Alter Yayıncılık.
- Bechhofer, F. & Mccrone, D. (2012). Imagining the nation: Symbols of national culture in England and Scotland. *Ethnicities*, 13(5), 544-564.
- Bianchini, F. (2004). A crisis in urban creativity? Reflections on the cultural impacts of globalisation, and on the potential of urban cultural policies. Paper presented at the international symposium the age of the city: the challenges for creative cites February 7th-10th 2004. 19.11.2019. http://www.artfactories.net/IMG/pdf/crisis_urban_creatvity.pdf.
- Bilgin, M. (2017). Parlamenter sistemin doğduğu ülke: İngiltere. S. Gökçimen (Der.). *Karşılaştırmalı hükümet sistemleri parlamenter sistem Almanya, Güney Afrika, Hindistan, İtalya, İngiltere, Japonya örnekleri* (s. 189-238). TBMM Araştırma Merkezi Yayınları.
- Black, J. (2015). *Kısa İngiltere tarihi*. E. Duru (Çev.). Say Yayınları.
- Canan Sokullu, E. Ş. (2015). Siyasal kültür. S. Sayarı & H. Dikici Bilgin (Der.). *Karşılaştırmalı siyaset temel konular ve yaklaşımlar* (s. 102-121). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Canan Sokullu, E. Ş. (2017). İngiltere’nin AB ile imtihanı: Siyasal söylemlerde Avrupa şüpheciliğinin evrimi ve Brexit. *EURO Politika*. 2017 Özel Sayısı, 11-34.
- Cavlak, H. & Celep, B. (2019). Avrupa Birliği ve self determinasyon: “İskoyça” örneği. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2, 14-24.
- Curtis, C. (2017). How Britain voted at the 2017 general election. 05.07.2020. <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2017/06/13/how-britain-voted-2017-general-election>.
- Çalışkan, K. (2017). Siyasal kültür teorisi: ‘The Civic Culture’ ve eleştirisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 50(1), 27-66.
- Çam, E. (1999). *Siyaset bilimine giriş*, Der Yayınları.
- Çam, E. (2000). *Çağdaş devlet sistemleri*. Der Yayınları.
- Durdu, Z. (2018). Siyasal kültür, modern devlet ve demokrasinin demokratikleştirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(61), 574-582.
- Durgun, Ş. (2000). Modern devlet olmanın zorunlu koşulu ulus-devlet midir?. *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 2(3), 109-124.
- Duverger, M. (1994). *Siyasal rejimler*. İletişim Yayınları.

- Duverger, M. (2002). *Siyaset sosyolojisi siyaset biliminin öğeleri*. Ş. Tekeli (Çev.). Varlık Yayınları.
- Ergil, D. (2008). *Doğu sorunu teşhisler tespitler*. Akademi Kültür Sanat Yayınları.
- Eroğul, C. (2016). *Çağdaş devlet düzenleri*. İmaj Yayınevi.
- Evans, G., Heath, A. & Payne, C. (1999). Class: Labour as a catch-all party?. G. Evans (Der.). *The end of class politics? Class voting in comparative context*. Oxford University Press.
- Fisher, J., Denver, D. & Hands, G. (2006). Party membership and campaign activity in Britain. *SAGE Publication*, 12(4), 505–519.
- Galbraith, J. K. (2009). *Büyük kriz 1929*. E. N. Akbaş (Der). Pegasus Yayınları.
- Genç, Ö. (2011). Kara ölüm: 1348 veba salgını ve ortaçağ Avrupa'sına etkileri. *Tarih Okulu*, 10, 123-150.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji*. C. Güzel (Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Gökçe, O. & Turan, E. (2016). Siyasal kültür. O. Gökçe (Der.). *Siyaset sosyolojisi* (s.157-178). Çizgi Kitabevi.
- Göze, A. (2013). *Siyasal düşünceler ve yönetimler*. Beta Yayıncılık.
- Gümüş, İ. (2018). Tarihsel perspektifte refah devleti: Doğu, yükseliş ve yeniden yapılanma süreci. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 1(1), 33-66.
- Heywood, A. (2011). *Siyaset*, B. B. Özipek vd. (Çev.). Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin temel kavramları*. H. Özler (Çev.). Adres Yayınları.
- Hobsbawn, E. (2008). *Kısa 20. yüzyıl 1914-1991 aşırılıklar çağı*. Y. Alogan (Çev.). Everest Yayınları.
- Inglehart, R. (1988). Renaissance of political culture. *The American Political Science Review*, 82(4), 1203-1230.
- Ipsos MORI (2005). How Britain voted in 2005. 05.07.2020. <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/how-britain-voted-2005>.
- Ipsos MORI (2010a). How Britain voted since October 1974. 05.07.2020. <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/how-britain-voted-october-1974>.
- Ipsos MORI (2010b). How Britain voted in 2010. 05.07.2020. <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/how-britain-voted-2010>.
- Ipsos MORI (2015). How Britain voted in 2015. 05.07.2020. <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/how-britain-voted-2015>.
- İnsel, A. (2005). *Neo-liberalizm hegemonyanın yeni dili*. Birikim Yayınları.
- Kama, S. (2016). Parlamenter hükümet sistemi olarak “Westminster Modeli” Britanya örneği üzerine bir deneme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 161-201.
- Karamustafaoğlu, M. T. (1961). İngiliz İşçi Partisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1-4), 223-258.
- Karluk, S. R. (2003). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Karluk, S. R. (2014). *Avrupa Birliği*. Beta Basım Yayım Dağıtım.

- Kazgan, G. (2005). *Türkiye ekonomisinde krizler (2009-2001) "ekonomi politik" açısından bir irdeleme*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (2000). *Siyaset bilimi*. İmge Kitabevi.
- Kobori, M., (2009). Referendums in Britain and Japan: Turnouts, campaigns, and systems. *Ritsumeikan Law Review*, 26, 1-25.
- Kurt, H. (2016). Politik kültür ve iletişim. H. Çetin (Der.). *Siyaset bilimi* (421-467). Orion Kitabevi.
- Langlois, G., Boismenu, J., Lefebvre, L. & Regimbald, P. (2003). *20. yüzyıl tarihi*. Ö. Turan Çev.). Nehir Yayınları.
- Leach, R., Coxall, B., Robins, L. (2011). *British politics*. Palgrave Macmillan
- Lijphart, A. (1996). Çağdaş demokrasiler yirmi bir ülkede çoğunlukçu ve oydaşmacı yönetim örüntüleri. E.Özbudun & E. Onulduran (Çev.). Yetkin Yayınları.
- Lijphart, A. (2006), Demokrasi motifleri otuz altı ülkede yönetim biçimleri ve performansları, G. Ayas & U. U. Bulsun (Der.). Salyangoz Yayınları.
- McDonnel, A. & Curtis, C. (2019). How Britain voted at the 2019 general election. 05.07.2020. <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2019/12/17/how-britain-voted-2019-general-election>.
- Oktay, C. (2005). *Siyaset bilimi incelemeleri*. Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Parker, S. (2009). *Büyük çöküş*. B. Çekmece (Çev.). Arkadaş Yayınevi.
- Parlak, B. & Cantürk, C. (2009). *Karşılaştırmalı siyasal ve yönetsel yapılar*. Alfa Akademi Yayınevi.
- Powell, M. & Hewitt, M. (1998). The end of the welfare state?. *Social Policy and Administration*. 32(1), 1-13.
- Qvortrup, M. (2000). Are referendums controlled and pro-hegemonic?. *Political Studies*. 48, 821–826.
- Ringhand, L. A. (2002). Concepts of equality in British election financing reform proposals. *Oxford Journals of Legal Studies* 22(2), 253-273.
- Roskin, M. G., Cord, R. L, Medeiros, J. A. & Joenes, W. S. (2015). *Siyaset bilimi*. Atilla Yayla (Çev.). Adres Yayınları.
- Roskin, M. G. (2016). *Çağdaş devlet sistemleri siyaset, coğrafya, kültür*. B. Seçilmişlioğlu (Çev.). Adres Yayınları.
- Sander, O. (2016). *Siyasi tarih 1918-1994*. İmge Kitabevi.
- Sandıklı, A. & Kaya, E. (2012). *Çatışma çözümü ve Türkiye’de Kürt meselesi*. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Siyasal sosyoloji*. Der Yayınları.
- Sarıbay, A. Y. & Öğün, S. S. (1999). *Politikbilim*. Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Sarıbay, A. Y. (2008). *Global bir bakışla politik sosyoloji*. Everest Yayınları.
- Seyd, P. & Whiteley, P. (2004). British party member. *Party Politics*, 10(4), 355-366.
- Şaylan, G. (1981). *Çağdaş siyasal sistemler*. Sevinç Matbaası.
- Tanilli, S. (2010). *Uygurluk tarihi*. Cumhuriyet Kitapları.

- Tekeli, İ. & İlkin, S. (2009). *1929 dünya buhranında Türkiye'nin iktisadi politika arayışları*. Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Tontuş, H. Ö. (2015). Tüm yönleriyle sağlık turizmi/ülkeler. 17.07.2020. <http://www.satirk.gov.tr/ust.php>.
- Tüysüzöğlü, G. (2011). İkinci Dünya Savaşı sonrası İngiliz dış politikası: İmparatorluk yaşıyor mu??. *Akademik Bakış Dergisi*, 26, 1-23.
- Uzun, C. D. (2011). Anayasa önerilerinde siyasi partilerin finansmanı ve yeni bir öneri", *TBB Dergisi*, 94, 235-258.
- Uzun, C. D. (2014). Siyasi partilerin finansmanı, devlet yardımları, sınırlamalar ve mali denetim. *Seta Analiz*, 110, 5-41.
- Wilson, R. W. (2000). "The many voices of political culture: Assessing different approaches. *World Politics*, 52(2), 246-273.
- Yayla, A. (2003). *Siyasî düşünceler sözlüğü*. Adres Yayınları.
- Yayla, A. (2014). *Karşılaştırmalı siyasal sistemler*. Adres Yayınları.
- Yayla, A. (2015). *Siyaset bilimi*. Adres Yayınları.
- Yılmaz, B. (2008). İngiltere'de siyaset; seçimler ve siyasal partiler. 13.08.2020. <http://baskanlikreferandumu.siyasaliletisim.org/wp-content/uploads/2008/12/ingilteredesiyaset.pdf>.
- Yurttaşer, M. A. (2017). Geçmişten günümüze kıta Avrupa'sı ve İngiltere politikalarının karşılaştırılması. *EURO Politika*. 2017 Özel Sayısı, 219-236.
- Yüzyıl Savaşları. (2020). 22.07.2020. <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/yuzyil-savaslari-1337-1453-391>.